

ΚΥΠΡΙΑΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΤΕΤΟΣ Η'

ΑΡ.99-100

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΚΥΠΡΟΥ ΧΡΥΣΑΝΘΗ : "Ύμνος—'Ωδή στις 'Ελληνικής Ταξιαρχίες (ποιήματα)

ΜΑΡΙΚΑΣ ΡΟΥΣΣΙΑ : Τò καθρεφτάκι (διήγημα)

Λ. ΛΥΜΠΟΥΡΙΔΗ : De profundis (ποίημα)

Θ. Α. ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ : 'Η διαλεκτική κι' οί συνέπειές της (μελέτη)

ΝΙΚΟΥ ΚΡΑΝΙΔΙΩΤΗ : Τὰ μάτια σου—Σπίτια σφαλιστά (ποιήματα)

ΑΠΙ ΑΚΑΜΑ : Παραβολές (πρόζες)

Ε. Κ. ΙΑΚΩΒΙΔΗ : Ταράζει τήν ψυχή μου... (ποίημα)

Α. ΠΑΝΑΡΕΤΟΥ : Γεωργικά λαογραφικά σημειώματα (μελέτη)

(συνέχεια από μέσα)

ΚΥΠΡΟΣ

ΣΕΠΤΕΒΡΗΣ—ΟΚΤΩΒΡΗΣ, 1943

ΚΥΠΡΙΑΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΔΙΜΗΝΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΜΕΛΕΤΗΣ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗΣ

Έτησια συνδρομή για τὸ ἐσωτερικὸ 5 σελίνια
» » » » ἐξωτερικὸ 6 »
Κάθε τεύχος 1 σελίνι.

Διευθυντής: **ΝΙΚΟΣ Ι. ΚΡΑΝΙΔΙΩΤΗΣ,**

Κερύνια

Τυπογραφεύο: «ΝΕΟΣ Κόσμος» Θωμά Γ. Κυριακίδη

ΛΕΥΚΟΣΙΑ - ΚΥΠΡΟΣ

ΖΩΗ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗ: ΚΩΣΤΑ ΠΡΟΥΣΗ: Νεοελληνικά ζητήματα.—
Έπιστολές: Θ. Α. ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ: Ἡ νεοελληνική λογοτεχνία.—
Γλωσσικὰ σημειώματα: Ν. Χ. ΚΟΝΟΜΗ: Κυπριακὸν χειρόγρα-
φον.—Κριτική: ΝΙΚΟΥ ΚΡΑΝΙΔΙΩΤΗ: Τ. Ἄνθια «Τὰ σφυρίγματα
τοῦ ἐρημίτη».—ΚΩΣΤΑ ΠΡΟΥΣΗ: Τ. Μαλάνου «Ἄπαντα τ. Β'», C.
Mackenzie «Wind of freedom» καὶ D. Caclampanos «Greece in peace and
war».—Εἰδήσεις.—Νέα βιβλία.

Κυπριακὰ Γράμματα

ΕΤΟΣ Η'
ΑΡ. 99-100

ΛΕΥΚΟΣΙΑ (ΚΥΠΡΟΣ)

ΣΕΠΤΕΜΒΗΣ
ΟΚΤΩΒΡΗΣ 1943

ΥΜΝΟΣ

Ὡ μελωδίες ἰωνικές, πινδαρικά ὕμνολόγια,
τουρταϊκὰ ἐμβατήρια, μιμνερμικὰ ἔλεγεια
κι' ὦ σαφικὲς κι' ἀλκαϊκὲς στροφές χρυσοπλεγμένες
κι' αἰσχολικοὶ διθύραμβοὶ καὶ κυπριώτικοι αἶνοι,
τὸν στίχο μου συνδράμετε νὰ τὸν τεχνοσκαλίσω
μνήμη σ' ὦραϊο κατεβατὸ μαρμάρου νὰ σαλέψει.

Σὲ λαγγαδιές, σ' ἀπόκρεμνα, σὲ ξάγναντες κορφάδες
καὶ σὲ στρατιὰ στενόκαρδα, στῆς Πίνδου ὅλη τὴν πλάση
πολὺ κρασί τῆς λεβεντιᾶς καὶ τῆς ἀθανασίας,
μ' ἀσπίδες σπαρτιάτισσες, μέ σαλαμίσιους οἴστρους
καὶ μέ μακεδονίτικα πολύπηχα κοντάρια
καὶ μέ σπαθιά ἀθηναϊκά, μέ κρητικὰ βελτόνια
καὶ μέ τοὺς δόλους δαναοὺς, μέ τοὺς βουλγαροχτόνους
καὶ μ' ὅλη τὴ βυζαντινὴ καβάλα καὶ πεζούρα,
μέ τοὺς ἀκρίτες τοὺς ρωμιοὺς καὶ μέ τοὺς διγενῆδες,
μέ τὸ σουλιώτικο σπαθί καὶ μέ τὸ καρυοφύλι,
μέ τὴ μεσολογγίτισσα ψυχὴ καὶ καρτερία,
μέ τοὺς ἀντάρτες τῶν βουνῶν, μέ τοὺς βαλκανομάχους,
μέ τίς μικρασιάτισσες τίς χαροτουρκοπάλες,
πολὺ κρασί τῆς λεβεντιᾶς καὶ τῆς ἀθανασίας,
σὲ κορφοβούνια ἀπόκρεμνα, στῆς Πίνδου ὅλη τὴν πλάση
καὶ μέ τὰ χέρια ὀλόγυμνα καὶ μέ τὰ βόλια λίγα
σᾶν τοὺς χειμωνιακοὺς ἀνθοὺς στὰ θλιβερά ρουμάνια,
μά μέ τὰ στήθια ὀλάρματα, μέ τῆς καρδιᾶς τὰ βόλια
καὶ μέ τὸ Χάρο πάλαιψαν καὶ νίκησαν τὸν Χάρο,
σᾶμπως νὰ ἐνίκα τὴ ζωὴ τὸ Πνεῦμα τῆς Ἑλλάδας.
Ποιὰ παλληκάρια ἐξάμετρα τίς ραψωδίες θὰ γράψουν :

— Τοῦ Παρθενῶνα ὁ φύλακας κι' ὄλου τοῦ Βράχου ἐγώ'μαι,
 κι' ὁ ἀθηναῖος ἀσκλάβωτος σημερινὸς Αἰγέας
 κάποιον Θησέα πού πρόσμενε νὰ φτάσει ἀπὸ τὴν Κρήτη.
 Δόξα ὁ Θησέας μοῦ γύρισε μὲ τὰ πανιά του μαῦρα:
 στὰ κάτεργα τὸ σῶμα του μὰ δάφνες ἢ ψυχὴ του
 στὸν οὐρανὸ πεντάλαμψε καινούριος Παρθενῶνας.
 Μὰ καὶ τὸ σῶμα κόσμημα, μὰ καὶ τὸ σῶμα πλοῦτος.
 Καὶ τὴ σημαία τυλίγοντας σὰν μύρια ἀνθροστεφάνια
 καινούρια δόξα ἀερόγραφα κυλῶντας ἀπ' τὸν Βράχο
 — μαζί της ὁ ἀγαπητικὸς κι' αὐτὴ ἡ ξανθὴ παιδούλα —
 καὶ στὰ θεμέλια φύτεψα κάποιον καινούριον Βράχο,
 τῆς γέας Ἑλλάδας λαμπερὸ κι' αἰώνιον Παρθενῶνα.
 Αἰσχύλοι τραγουδίστε με καὶ Σιμωνίδες Κεῖτοι
 τὸ ἐπίγραμμα στὰ μάρμαρα σκαλίστε μου χρυσάφι.
 — Αἰσχύλοι τραγουδίστε του καὶ Σιμωνίδες Κεῖτοι
 τὸ ἐπίγραμμα στὰ μάρμαρα σκαλίστε του χρυσάφι.
 Τὸ Ζάλογγο, τὸ Ζάλογγο ξαναφυτρώνει γύρα.

Κι' οἱ Λάρισσες ἀερόγραψαν τῆς δόξας κάποια τόξα.
 Μὰ εἶναι στίς Κρήτες οἱ βωμοὶ κι' αὐτοῦ 'ναι κι' οἱ θυσίαι,
 καὶ τὰ χαροπαλέματα, τὰ μαρμαρένια ἕλωνα
 κι' οἱ νίκες μὲς τὸν θάνατο, μὲς τοὺς χαμούς οἱ ζῆσαι.
 Ξυπνάτε, ὦ Ἐρωτόκριτοι μὲ τὰ βαριά κοντάρια,
 γιὰ τὴν ἀγάπη τῆς φυλῆς κονταροχτυπηθῆτε,
 Κι' ὦ Ἀρετούσες σπιτικές, Σουλιώτισσες γινεῖτε,
 κάθε κλάδι καὶ θάνατος, κάθε ρημάδι τάφος,
 κάθε γωνιὰ μιὰ μαχαιριὰ γιὰ τὸν πικρὸ κουρσάρο.
 Ἄλλου τὰ ρόδα κι' οἱ εὐωδιές, ἄλλου κι' οἱ μαντινάδες.
 Γειά σας! πικροσαβάνωτοι, γειά σας! πικροσβυσμένοι.
 Κι' οἱ Λάρισσες ἀερόγραψαν τῆς δόξας κάποια τόξα...

Βαλαωρίτες, Σολωμοὶ καὶ σκλαβοπεθαμένοι
 μὰ πάντα — πάντα ἐλεύτεροι τεχνίτες Παλαμάδες,
 καινούρια Ἑλλάδα σὰς καλεῖ, καινούριους ὕμνους θέλει,
 γιατί ἡ κυπραίῃσσα λύρα μου, παρηγοριὰ τοῦ σκλάβου,
 τὰ μοιρολόγια τῆς σκλαβιάς μπορεῖ νὰ τραγουδάει,
 κάποιες πνιγμένες λεβεντιές σὲ κάτεργα ριγμένες,
 κάποιες ξανθές παλληκαριές πού μὲς τὴν χλεύη πλένε,
 μὲς τὴ βρυσιὰ μολεύοντας κι' ἀδικοξεφυλλοῦνε.
 Βαλαωρίτες, Σολωμοὶ, καὶ σκλαβοπεθαμένοι
 μὰ πάντα — πάντα ἐλεύτεροι τεχνίτες Παλαμάδες,
 καινούρια Ἑλλάδα σὰς καλεῖ, πλέξετε νέους ὕμνους.

ΩΔΗ ΣΤΙΣ ΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΤΑΞΙΑΡΧΙΕΣ

Κυκλάδες κορασιές καὶ κρητικά πελάγη,
 ἰκάρια κύματα καὶ γραφικά Ἑφτανήσια,
 τῆς Σαντορίνης κόλαση, πηγὴ τῆς λάβας,
 τοῦ Εὐρίπου ἀνεβοκατεβάσματα σὰ στήθη
 κοπέλλας πού κοιμᾶται, κ' ὦ Δωδεκανήσια,
 μήτρα τοῦ ναύτη, κ' ὦ σαρωνικοί κ' ὦ κάβοι,
 μελέτεια, πρόσφυγες ἀπ' τὸν Βοριά, καὶ νέφη,
 τοῦ Νότου μετανάστες, ἄγγελοι τοῦ πλοῦτου,
 θαλάσσια ρέμματα κ' ἀγέρινα, κ' ὦ πλάση
 τ' ἀνατολίτικου μαστοῦ τῆς Μεσογείου·
 προέλληνες πολιτισμοὶ κ' ὦ ἄθηναῖοι,
 διαμάντια κλασσικά, βυζαντινὲς ἰδέες,
 ἑλληνισσες πολὺ κι ἂν γένηται τοῦ σημίτη,
 σκυφοὶ ραγιαδες καὶ ρωμοὶ λευτερωμένοι,
 κ' ὦ τελευταῖοι πολιτισμοὶ ἑκατοχρόνιες
 νεοελληνικοί, ζερβόδεξα σταθεῖτε,
 σὰν ὄχτες ποταμοῦ, μὲ ὑποδοχῆς ἀγέρα·
 οἱ ἑλληνισσες περνοῦν ἀντρεῖες ταξιαρχίες.

Ἄπ' τὴν ἀνατολίτισσα ἠπειρο χυμᾶνε,
 σὰν χελιδονία πού γυρίζουν στὴ φωλιά τους,
 μεστὲς ἀσύλληπτους παλμούς μιᾶς ἄγριας μπόρας·
 πυκνώσαν οἱ οὐρανοὶ κ' ἀνατολὸς μαυρίζουν,
 τὰ σύγνεφα ἀνεβαίνουνε σὰν τὰ χταπόδια,
 τρέμουν τὰ κύματα, χλωμιάζουν τ' ἀκρογιάλια.
 Γεῖά σας, λέβέντισσες ἀντρεῖες ταξιαρχίες,
 συμπύκνωμένα ρέμματα ἀπ' τοὺς περσομάχους,
 τοὺς κοσμοκράτορες Ἀλέξαντρους, κ' ἄκόμα
 τῆς Βασιλεύουσας τοὺς νικηφόρους ρῆγες,
 βούλγαροχτόνους καὶ πολεμιστὲς ἀκρίτες,
 κ' ἀπ' ὄλο τ' ἄρματωλικὸ καὶ κλέφτικο αἷμα
 κ' ἀπὸ τοὺς τουρκομάχους ὄλων τῶν αἰώνων!
 Ποιὸς βράχος θ' ἀντικόψει σας χωρὶς νὰ λυώσει;
 Ποιὰ θάλασσα θὰ σὰς δεχτεῖ χωρὶς τρομάρα
 πού πάει ὡς τὰ βάθη τῶν βυθῶν κ' ἀναταράζει;
 Ποιὸς οὐρανὸς τὸ διάβα σας δὲ θὰ τὸ χαιρετίσει
 μὲ τ' ἀστροπέλεκτα, λαμπρὰ δαφνοστεφάνια;
 Ποιὰ ἠπειρος, ποιὸς λαὸς θὰ δεῖ τὸ πέρασμά σας
 καὶ δὲ θὰ κλάψει, δάκρυ θαυμασμοῦ καὶ ζήλειας;
 Περνάτε, ὠραιοὶ κ' ἀντρεῖοι τῆς ζωῆς, περνάτε!

Τρέμετε, βάρβαροι, τὴ θύελλα ποὺ ζυγώνει,
 τοὺς ζωντανούς κι' αὐτοὺς ποὺ κρυφοζοῦν στὸ χῶμα:
 τὸ μῖσος πλάθει πιὸ πολὺ κι' ἀπ' τὴν ἀγάπη
 κι' ἡ ἐκδίκηση κινᾷ πλανῆτες καὶ κομήτες.
 Μιὰ πολιτεία, θαμμένη μὲς τὴ γῆ σὰ σπóρος,
 τὸ αἷμα τ' ἀθώου ρουφᾷ τὴ γῆ καὶ γιγαντεύει
 κι' ὑψώνει τοὺς βλασταοὺς τὸ κρύσταλλο νὰ σκίσουν
 καὶ νὰ βοσκῆσουν μὲς τὸ φῶς. Καὶ τότε, ὦ φύλλα
 κιτρινωπὰ ἀπ' τὸν φθόνο, ὑπόλειμμα τῆς βίας,
 κουρσάροι γερασμένοι μὲ σπασμένα πόδια,
 τῆς ἀρρώστιας θροφή, ποῖο ξέμακρο ἀκρογιάλι
 καὶ ποῖα φωλιά κουρσάρου θὰ σὰς ἀποκρῦψει ;
 Ξεχνᾷ ὁ θνητὸς μὰ δὲν ξεχνοῦν ποτε οἱ πατρίδες
 τὸ κράτος συγχωρᾷ οἱ φυλὲς δὲν συγχωρᾶνε.

Περνᾶτε, ὠραῖοι κι' ἀντρεῖοι τῆς ζωῆς, περνᾶτε,
 ὦ ἐλλήνισσες κι' ἡμίθεες ταξιαρχίες,
 Ἑλλάδα αἰώνων, πνεῦμα ἐσεῖς σὲ γῆινο σχῆμα !
 Τὴν λευτεριά, πηγὴ ὁμορφιάς κι' ἀθανασίας,
 καὶ τὴν παλληκαριά, μνήμη πατριδοσώστρα,
 στὸν τόπο Ἑλλάδα ξαναχύσετε σὰ μέρες
 π' ἀστράφτουν ἀπ' τοὺς μύθους καὶ τίς χίλιες μνῆμες;
 Προσμένουν τὰ νησιά, κάραβια π' ἀρμενίζου
 μὲ πλήρωμα νεκρούς· προσμένουν τ' ἀκρωτήρια,
 γυναῖκες ναύτη ποὺ χλωμιάσαν καρτερῶντας
 κάποιον ἐρχομό· προσμένουν οἱ στεριὲς τὸ σχῆμα
 χελιδονιοῦ – πολὺ τοὺς στοίχισε ὁ χειμῶνας...
 Περνᾶτε, ὠραῖοι κι' ἀντρεῖοι τῆς ζωῆς, περνᾶτε !
 Κι' ἂν τούτη ἡ ὠδὴ φτωχὰ ἀντηχεῖ ὅταν τὸ ρουμάνι
 μὲς τὸ φθινόπωρο, γοργὰ θὰ μεταστρέψει
 ὅταν στοὺς ἀττικοὺς βωμοὺς ἀνθοκαπνίσουν
 νέφη πελώρια οἱ ἐπινίκιες θυσίες.

ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

ΤΟ ΚΑΘΡΕΦΤΑΚΙ

Ἐπί τέλους, ναι, τὸ ἤθελε. Τὶ τοὺς ἦταν ἓνα καθρεφτάκι ; Δὲν μποροῦσαν νὰ τοῦ τὸ δώσουν ; Μεγάλο πρᾶγμα ἦταν ἓνα καθρεφτάκι ; Ἔτσι παραποनीόταν καὶ δυὸ δάκρυα κυλοῦσαν πάνω στὸ μάγουλά του.

— Καλά, κολά, ἔλεγε ὁ νοσοκόμος χωρὶς νὰ καταλάβῃ τί θέλει, ἀκουμποῦσε τὸ ποτήρι τὸ παγωμένο γάλα πάνω στὸ τραπεζάκι καὶ ἔφευγε βιαστικά.

Ἦθελε ἓνα καθρεφτάκι. Σ' αὐτὸ περιορίστηκαν ὅλες οἱ ἐπιθυμίες του. Τοῦχε γίνεи ψύχωση. Νάποκτήσῃ ἓνα καθρεφτάκι, δικό του. Γύρω του δὲν ἔβλεπε παρὰ ἀλλόκοτες μορφές. Εἶχε φτάσει ἓνα φορητὸ καραβοτσακισμένο κι' ὄλο τὸ πλήρωμα ἔπαθε δυσεντερία. Ἔτσι γέμισε ὁ θάλαμος τοῦ νοσοκομείου Κινέζους. Κοιμόνταν κουβαρισμένοι στὰ κρεββατάκια τους, μὲ τὰ κίτρινα πλαδαρὰ προσωπάκια τους, σκληρὰ κλεισμένα μέσα σ' ἓνα μυστηριώδη πόνου. Εὐτυχῶς πού στὸ πλαϊνὸ κρεβάτι βάλανε ἓνα μελαψὸ παλληκάρι κι' ἔτσι τὸ Ἑλληνάκι παρηγορήθηκε λιγάκι. Ἔμοιαζε εἶν' ἀλήθεια κι' αὐτὸ σὰν ἀράπης, μὰ ἡ μελαχροινάδα του ἦταν τόσο γλυκεῖα καὶ ἀγνή πρὸ τὸ πρόσωπο του ἔφεγγε σὰν μαῦρος ἀλάσαστρος. Ὅλο γελοῦσε. Γελοῦσε μὲ τὰ μάτια, γελοῦσε μὲ τὰ δόντια ποῦσαν ἴδια μαργαριτάρια. Δὲν ἤξερε λέξι ἄλλη γλώσσα, κι' οὔτε τὸ Ἑλληνάκι ἤξερε τὴ δική του. Τί πειράζει ; Μόλις ἀντικρύστηκαν χαμογέλασε ὁ ἓνας τοῦ ἄλλου. Τότε ὁ ξένος ἔφερε τὸ μελαψὸ χέρι του στὸ στήθος καὶ εἶπε :

— Χίντι !

— Κι' ἐγὼ Μῆτσος.

— Γωμηῆτσο ; ἔκανε ὁ ἄλλος.

— Μῆτσος Μῆτσος.

Κατάλαβε. Γνωρίστηκαν κι ἄρχισε ἡ φιλία. Χίντι! φώναζε τὸν ξωτικό σύντροφό του τὸ Ἑλληνάκι. Μητσομηῆτσο, ἀπαντοῦσε αὐτὸς ἀμέσως καὶ φέγγανε τὰ διάφανα δόντια του. Ἄλλο ἀπὸ τὸνομό του κι' ἓνα φωτεινὸ χαμόγελο δὲν εἶχε ὁ Χίντι νὰ χάριση στὸ Μητσομηῆτσο, μὰ τί παρηγοριά ἦταν κι' αὐτὸ ! Πρὸ πάντων τίς ἐφιαλτικές νύκτες ἅμα ὁ Μῆτσος καιγόταν ἀπ' τὸν πυρετὸ καὶ νόμιζε πὼς ὄλοι οἱ κινέζοι σηκώνονται ἓνας ἓνας ἀπ' τὰ κρεβάτια τους καὶ σκύβουν πάνω του, μὲ τὰ πλαδαρὰ κίτρινα προσωπά τους τὰ κλεισμένα σ' ἓναν ἄγνωστο πόνου. Τότε ὁ Χίντι, ἀγρυπνοῦσε πλάι του. Ἀνίκανος νὰ τὸν βοηθήσῃ ἔφερε καὶ ξανάφερε τὸ λεπτὸ χέρι του στὸ μελαψὸ στήθος κι' ἔλεγε καὶ ξανάλεγε. «Χίντι! Χίντι!» σὰν νᾶθελε νὰ πῇ : «Ὁλάκερη ἡ Ἰνδία σοῦ παραστέκει», καὶ δὲν ἔφευγε

ἀπό κοντά του ὡς πού νά ἡσυχάσῃ λίγο ὁ Μῆτσος καί νά τοῦ χαμογελάσῃ. Κί' ὅμως δέν τόν ἔφτανε τόση ἀφοσίωση. "Ἦθελε ἓνα καθερεφτάκι. Τί τοὺς ἦταν ἓνα καθερεφτάκι; Μά ποιοῦ νά τὸ πῆ; Καί πῶς νά τὸ ζητήσῃ; Στό νοσοκομεῖο βρισκόταν ἓνας Ἕλληνας γιατρός, μὰ κί' αὐτός εἶχε σπουδάσει στή Γερμανία καί μὲ τὲς νοσοκόμες μιλοῦσε ὄλο ἀγγλικά. «Σίστερ πλῆζ!» ἔλεγε ὁ γιατρός κί' ἀμέσως ἀναταράζονταν γύρω του οἱ σίστερες, χωρὶς νά χαμογελάσουν ποτέ. Τὸν Μῆτσο ὁ γιατρός θά τόν ἔπαιρνε βέβαια γιὰ κινέζο, εἰσικιτρινιάρη ὅπως τὸν κατάντησε ἡ ἀρρώστεια, γι' αὐτὸ δέν τοῦ μίλησε ποτέ ἑλληνικά. Κί' ὁ Μῆτσος, πού ἀπὸ ξαρχῆς δέν τὸν εἶχε συμπαθήσει, δενόταν ἀπ' τὴν ἀντιπάθειά του, κί' ὡς πού ν' ἀνοιῆξῃ τὸ στόμα, νά τοῦ πῆ γιὰ τὸ καθερεφτάκι, ὁ γιατρός βρισκόταν δυό-τρία κρεβάτια πιὸ μακρῶς.

"Εἰσι περνούσαν θλιβερὲς οἱ μέρες. Κι ἔγιναν ἀκόμα πιὸ θλιβερὲς ὅταν ἔγινε κι ἔφυγε ὁ Χίντι. Τότε ὁ Μῆτσος ἔνοιωσε πῶς ἡ ζωὴ του ἔγινε πέρα γιὰ πέρα στακτιά. Τὰ μόνα πού ξεχωρίζαν, μὲ πύρινα γράμματα χαραγμένα, ἦταν τὰ δεκαεφτά μερόνυχτα πούχε ζήσει μὲ τοὺς Ἕλληνες πολεμιστὲς. Σ' αὐτὰ, σιγὰ σιγὰ, περιορίστηκε κάθε του θύμησι, κι αὐτὰ κυβέρνησαν κάθε του σκέψη. Πῶς ζοῦσε πρώτα, πῶς βρέθηκε στὸ ξένο λιμάνι, πῶς τὸν μετέφεραν μὲ τὸ ξένο πολεμικὸ γιὰ τραυματία πολέμου, πῶς τὸν ξαπλώσανε στὸ ξένο νοσοκομεῖο, αὐτὰ ὅλα νεκατεῦτηκαν καί καταποντίστηκαν στή μνήμη του. Δυσκολευόταν πιά νά δέσει σταθερὸ κόμπο μὲ τὴν περασμένη ζωὴ. Σὰ θαμπὸ ὄνειρο τὴ θυμόταν. Ἄργα καί πού θυμόταν ἓνα ὑπόγειο καί τὸν μάρμπα τοῦ τὸν τορναδόρο. Τὸν τῶρο πού γύριζε-γύριζε αὐτός, ὁ Μῆτσος τὸν γύριζε μὲ τὸ πόδι—καί ὅσπου στὸν ἀέρα σύννεφα ξυλόσκονη, πού γέμιζαν τὰ ρουθούνια, τὸ στόμα, τὰ μαλλιά. Γι' αὐτὸ τὰ ξύριζε ὀύριζα καί κατάντησαν σάν βούρτσα. Δέν ἦταν εὐχάριστες θύμησις αὐτὲς καί τίς ἔδιωχνε. Δουλειά, ὀρφάνεα καί φτώχεια. Τιποτ' ἄλλο. Κι ἀπ' τὴν Πατρίδα ἡ μόνη παρηγοιά ἦταν ἡ γαλάζια θάλασσα τῆς. Τὸν πόλεμο δέν τὸν κατάλαβε. Μὲ τὴν πρώτη τοῦ τὴν ἔφερε κατακέφαλα κι ἔπεσε. Σάν ξύπνησε, βρέθηκε στὰ ξένα μὲ πέντε Ἕλληνες πολεμιστὲς. Τῶρα εἶχαν φύγει κι αὐτοί, μὰ τὰ δεκαεφτά μερόνυχτα πούζησε μαζὺ τοὺς γέμιζαν ἀκόμα ὅλη τὴ σκέψη του καί τὴ ζωὴ.

"Ἀπ' αὐτὰ θυμόταν μιὰ μέρα πού ἀνοιξε ξαφνικά ἡ πόρτα καί παρουσιάστηκε ὁ ἀλύγιτος κι ἀγέλαστος γιατρός καταχαρούμενος. Ἔκανε ὑποκλίσεις ἀράδα καί κουνόσε περὰ δῶθε τὸ χέρι σὰ νὰ θελε νά παραμερίσει ὡς καί τὸν ἀερί γιὰ νά περάσει κάτι τρανὸ. Κι ἀμέσως ὥρμησε μὲς τὴν ἀπόμυρη καμαρούλα τοὺς ἓνα μπουλούκι ὡμορφες γυναῖκες. Εἶχαν κατσαρωμένα τὰ μαλλιά σάν κοῦκλες καί φορούσαν μυρωδάτα φουστάνια φανταχτερὰ. Στάθηκε ὁ γιατρός στή μέση τοὺς κι ἄρχισε νά τοὺς ξηγᾷ:

—Αυτός ἔδω, κυρίες μου, ἔχει κάταγμα τῆς κνήμης περιπεπλεγμένον. Ἐκεῖνος ἐκεῖ... κί' ἔδειχνε ἕναν ἕνα τοὺς συντρόφους του μὲ τὸ δάκτυλο κ' οἱ γυναῖκες τοὺς κύταζαν προσεκτικά κι ἔπειτα κοσνούσαν τὸ κεφαλάκι τους—ναί, ναί—καὶ γελοῦσαν στὸ γιατρό με τὸ γλυκὸ στοματάκι τους, σὰ νὰ λέγανε: «Καταλάβαμε, καταλάβαμε, κύριε γιατρέ.» Μόνο μιὰ ἀπ' αὐτές, ἡ πιὸ ὤμορφη, ξέκοψε τὴν προσοχὴ τοῦ γιατροῦ κι ἔβγαλε ἀπο τὴν τσάντα τῆς ἕνα καθρεφτάκι καὶ κύταζε τὴ μυτίτσα τῆς πολλὴ ὥρα μὲ περιέργεια. Πρὶν φύγουν ἀφῆκαν ἀπάνω στὰ κρεβάτια τσιγάρα, χάρτινες σημαιοῦλες καὶ γλυκά. Ἄ, πρὶν φύγουν χαιρέτισαν μὲ τὸ χέρι τοὺς πολεμιστὲς καὶ εἶπαν: «Οἱ ἥρωες μας!» καὶ ὁ γιατρός συμφώνησε ἀμέσως μαζί τους: «Μαλιστα, ἀγαπητὲς μου κυρίες, οἱ ἥρωες μας!» καὶ τὲς κατεῶδωσε χαρωπά. Σ' αὐτόν, τὸν Μῆτσο, δὲν τοῦ εἶπαν τίποτε. Οὔτε κόν τοῦριξαν μιὰν ἀδιάφορη ματιά. Φαίνεται ὁ προκομμένος ὁ γιατρός τοὺς τὸ πρόφτασε πὼς δὲν ἦταν τραυματίας πολέμου, γι' αὐτὸ καὶ τὸν ἀντιπαθοῦσε ὁ Μῆτσος. Μὰ τί νὰ πῆ καὶ τί νὰ κἀν; Εἶχε κανένα δικαίωμα; Εἶχε πολεμήσει κί' αὐτὸς σὰν τὸν Γάλλο, σὰν τὸν Γιώργο, σὰν τὸ Σαμιωτάκι—πού τὸ πειράζανε ὅλοι Ἄχ, Σάμος μὲ τίς ἑλλῆς καὶ τὰ λεμόνια—ὡ σὰν τὸν περήφανον ἔκκεινον Μανιάτη μὲ τὸ μεγάλο μουστάκι πού κρατοῦσε τὸ κρεβάτι τῆς γωνιάς; Ὅταν φύγαν οἱ κυρίες, τοῦ ρίξαν οἱ πολεμιστὲς ὅλα τὰ γλυκά—Νᾶ, πάρτα μικρέ!—Τὰ τσιγάρα τὰ δώσαν στὸν νοσοκόμο—τὸ φρουραρχεῖο τοὺς ἔστειλε καλλίτερα—καὶ τίς σημαιοῦλες τίς καρφίτσωσαν πάνω στὸ ψωμί τους. Το ἴδιο ἐκεῖνο βράδυ τοῦ διηγήθηκε ὁ Μανιάτης τὴν φοβερὴ ἱστορία μὲ τὸν Ὑμνο.

Σὰν διηγόταν ἡ φωνὴ του ἦταν βραχνή.

.....Τι ἀγριεμένη νύκτα. Πέραμε φῶς μονάχα ἀπ' τὴ χιονισμένη γῆ, γιὰτὶ ὁ οὐρανὸς ἦταν μολύβι. Εἶχμε μόλις φτάσει μὲ τὸν ἀνεφοδιασμό καὶ πέσαμε ντυμένοι μὲ τὰ ντουφέκια μὲς στὰ σκέλια. Ξέραμε πὼς αὐγὴ—αὐγὴ θὰ μπαίναμε σὲ δράση καὶ θὰ χόρευε πάλι στὸ πεδίο τῆς μάχης, τσάμικο, ὁ πόνος κί' ἡ χαρά.

Ζωντάνευε στὴ μνήμη τοῦ Μήτσου μαζί μὲ τὴ φωνὴ ἡ θλιμμένη ματία του πού ἔπαιρνε μιὰ μελανὴ σκληράδα.

.....μητε φωτιά, μηδὲ μιλιὰ. Ἦσαν ἀπ' ἀντίκρου. Κανεὶς δὲν κοιμόταν. Τάντισκηνο γεμάτο νερό. Μονομιᾶς ἀνατρίχιασα σύγκορμος. Μὲς στὴν ἀγριάδα τῆς νύκτας ἄρχισαν οἱ πολεμικὲς σάλπιγγες νὰ βαρᾶνε τὸν Ὑμνο «Σὲ γνωρίζω ἀπο τὴν κό-ψη». Βρεθήκαμε ὅλοι στὸ πόδι. Παιδιά, ἀμάν, ἡ Πατρίδα! Ἄμάν, τὸ ψυχικὸ σας! Ὅλοι κί' ὅλοι...

Ὁ Μῆτσος κύταζε μὲ ὄλοστρόγγυλα μάτια καὶ ἡ καρδιά του κτυποῦσε νὰ σπῶσθ.

—Μᾶς εἶχαν κυκλώσει, ἐξήγησε ὁ Μανιάτης.

—Ἄμα κιντυνεύει ἡ Πατρίδα, βαρᾶνε οἱ σάλπιγγες τὸν Ὑμνο.

—Εἶναι τρομακτικὸ μὲς στὴ νύκτα, εἶπε τὸ Σαμιωτάκι.

— Ός πού ζεις δέν τὸ ξεχνᾶς. Καὶ σκύψαν ὅλοι τὸ κεφάλι.
 Ἡ βραχυνὴ φωνὴ τοῦ Μανιάτη ἀποτελεῖτοσε τὴν πολεμικὴ ἱστορία.
θερὰ λιωντάρια γινήκαμε. Κατεβήκαμε ροβολώντας τὰ χώ-
 ματα. Ἀνεβήκαμε σκαρφαλώνοντας τὶς ράχες....

— Κι' ἔπειτα ;

— Ἐπειτα τί ; Τοὺς κανονίσαμε μὲ τὶς λόγχεις.

Σούφρωσε τὰ φρύδια. Κατέβασε τὰ μάτια. Τὸ βλέμμα του ἔπεσε
 πάνω στὴ χάρτινη σημαϊούλα τῆς κυρίας. Τὴν φούχτιασε μὲ θυμὸ,
 τὴν ἔκανε κουβάρι καὶ τὴν πέταξε κατάμουτρα τοῦ Μήτσου. Καὶ τὸ
 παλλικαρι ἄρχισε νὰ κλαίει μ' ἀναφυλλητά. Οἱ ἄλλοι βάλανε τὰ
 γέλοια.

— Ἐλα τώρα, εἶπεν ὁ Μανιάτης καὶ τύλιξε στὸ δάκτυλό του τὸ
 μεταξωτὸ του μουστάκι. Πές μας καὶ σὺ γιὰ τὴν Καλλιρόη σου.

Ἡ Καλλιρόη ἦταν τὸ βάσανο τοῦ Μήτσου. Ὅταν θέλαν οἱ ἄν-
 τρες νὰ κάνουν κέφι, βγάλλαν τὴν Καλλιρόη στὴ μέση. Ἐνα βράδυ
 στὸν ὕπνο του φαίνεται τοῦ ἔξφυγε τὸνομά της καὶ τὸ πρῶτὸ τοῦ τὸ
 σερβίρανε καφτὸ-καφτό.

— Τὶ κάνει ἡ Καλλιρόη ;

Τρόμαξε. Ποιὸς τοὺς τῶπε ; Ποιὸς ; Τὸν βάλανε στὴ μέση κι'
 ἀπ' ἐκεῖ τον εἶχαν ἀπ' ἐδῶ τοῦ πήραν λόγια. Ἦταν γειτόνισσά του.
 Ἔφτανε νὰ κυτάξουν ψηλὰ κατὰ τον φεγγίτη γιὰ νὰ τὴν δοῦν ν'
 ἀπλῶνῃ ρούχα. Καὶ τὰ μπράτσα τῆς ἦταν πάντα βρεγμένα. Καὶ τὰ
 νερά σιάζαν ἀπ' τοὺς ἀγκῶνες.

— Πές μωρὲ τὴν φίλησες ;

— Ποτέ ! Νά : Σήκωνε σταυρωτὰ τοὺς δείκτες καὶ τοὺς φιλοῦσε.

— Πές μωρὲ ἦταν κόμματος ;

Μὰ το θεὸ δέν τὴν σχετιζότανε, οὔτε τῆς μίλησε οὔτε τὴν κύταζε.
 Στὰ πολλὰ μολόγησε ὅτι εἶχε μαῦρα μάτια.

— Ἀκού αὐτὸ πού σοῦ λένε : Ἦταν κόμματος ;

Ἐπὶ τέλους εἶπε ὅτι ἦταν γερὴ, σφικτοδεμένη κι' εἶχε πλούσιο
 κόρφο.

— Μάτια μου ! ἔκανε ὁ Γιάννος κι' ἔφερνε στὸ στόμα μάτσο τὰ
 δάκτυλά του καὶ τοὺς ἔδινε ἕνα σκαστὸ φιλι κι' ἀνοίγανε σὰν πέντε
 φάσκελα κατάμουτρά του.

Ἔτσι σιγὰ σιγὰ ἡ Καλλιρόη θρονιαστικὴ στὴ μέση τους. Μι-
 λούσαν γι' αὐτὴν σὰν νὰ τὴν ξαίρανε. Κι' ἡ ἀνοικτόκαρδη δουλεύτρα
 συντρόφεψε τοὺς πέντε ἄντρες μὲ στὴ μαῦρη τους ξενητεία. Ὅς
 κι' ὁ Μήτσος—τ' ἄπραγο παιδί—πού ποτέ δέν τῆς εἶχε μιλήσει—
 μόνο κύταζε κλεφτάτα κι' ἔχαιρόταν ἀπο μακρυὰ τὰ τερνευτὰ δρο-
 σάτα τῆς μπράτσα καὶ τον σφικτὸ τῆς κορφο, ἔμαθε σιγὰ σιγὰ, νὰ
 τὴν φέρνῃ τὴ νύκτα στὸ νοῦ του καὶ νάποκοιμῆται μὲ τὸνομά της
 στὸ στόμα.

Ἄχ Καλλιρόη, Καλλιρόη, καὶ πού νὰ βρισκόσουνα κι' ἐσὺ μαζὺ
 μας, πόσα φαρμάκια θὰ γλύκαινες.

Τώρα από καιρό είχαν φύγει οι πολεμιστές, μαζί τους κι' η λαχταριστή θύμησι, τῆς Καλλιρόης. Ἦρτε μιά μέρα ἕνα στρατιωτικο φορεῖο καί τοὺς μάζεψε, κι' αὐτὸν τὸν ἀφήκαν. Καί τότε τὸν βγάλαν ἀπὸ τὴν παράμερη καμαρούλα ὅπου εἶχε ζήσει τὶς πιο σημαντικὲς μέρες τῆς ζωῆς του καί τὸν πέταξαν στὸν κοινὸ θόλομο μὲ τοὺς κινέζους.

Τώρα οἱ νύκτες ἦσαν βαρεῖες καί κάθονταν σὰν ταφόπετρα πάνω στὸ πονεμένο του στήθος. Μόλις ὁ νοσοκόμος ἐκκλίνει ἐρμητικὰ τὰ παράθυρα γιὰ τὸν πολεμικὸ συσκοτισμὸ γέμιζε ὁ θάλαμος βῶχα. Οἱ κινέζοι μὲ τὴν δυσεντερία βρωμίζονταν πάνω τους — ποῖος τοὺς πρόφτανε; — καί βογγούσαν μὲς στὴ θαμπὴ νύκτα μὲ κάτι παράξενες φωνούλες ποὺ μοιάζαν σὰν κακαρίσματα κότας. Τότε τὸν Μῆτσο τὸν ἔπαιρνε τὸ παράπονο. Τὰ θυμότανε ὅλα, θυμότανε καί τὸ καθρεφτάκι. Γιατί δὲν τοῦ τὸ δίδανε; Μεγάλον πρᾶγμα ἦτανε ἕνα καθρεφτάκι; Τι τοὺς κόστιζε ἐπὶ τέλους; Γέμιζαν τὰ μάτια του δάκρυα. Τὸ πῆρε ἀπόφαση. Νὰ αὔριο κι' ὄλας θὰ τόφερνε μὲ τρόπο στὸ γιατρό. Θὰ τοῦλεγε: Πότε θάρτουν οἱ ὠραιῖες κυρίες; "Εἶσι θὰ τοῦλεγε: Τι καλὲς ποὺ εἶναι! Θὰ μοῦ φέρουν καί μένα γλυκὰ καί σημαῖες; — Μὰ ἐσύ δὲν εἶσαι τραυματίας πολέμου — θᾶλεγε: Τί πειράζει; Σὰν γιάνω, θὰ πολεμήσω καί μπορεῖ νὰ γίνω κι' ἐγὼ τραυματίας πολέμου. Κι' ὅταν οἱ κυρίες θὰ ἐρχόνταν, θὰ ζητοῦσε δανεικὸ χάχατες τὸ καθρεφτάκι τους. Παρακαλῶ, κυρία, μοῦ δανείζετε μισὴ στιγμὴ τὸ καθρεφτάκι σας. "Εἶσι θᾶλεγε. Κ' ἐκείνη θὰ τοῦ τὸ χάριζε, μπορεῖ νὰ τοῦ τὸ χάριζε — δὲν εἶναι; — "Ἡ μὲ τὸ νοῦ της στὸ γιατρό θᾶφευγε καί θὰ ξεχνούσε νὰ τὸ πάρη... Σιγὰ σιγὰ κουράζόταν. Ἡ σκέψη μουλιασμένη μὲς στὸν ἰδρώτα τῆς ἀρρώστειας μαλάκωνε κι' ἔλυωνε. Σὰν ἐρχόταν στὸν ἑαυτὸ του ζοῦσε πάλι μὲ τὴ θύμησι τῶν πέντε ἀγαπημένων τοῦ πολεμιστῶν.

Τὶ νύκτες ἦταν ἐκεῖνες! Δὲν τὶς ξεχνούσε ὅπως δὲν ξεχνούσε τὶς λιγοστὲς φορές ποὺ εἶχε πάγει μὲ τὸν μάρμπα του στὴν ἐκκλησιά. Μεγάλη Παρασκευὴ καί νύκτα τῆς Ἀνάστασης. Δὲν μπορούσαν νὰ παρατοῦν κάθε λίγο καί λιγάκι τὴ δουλειά τους καί νὰ τρέχουν. Ζούσανε μεροδοῦλι μεροφάγι. «Σήμερον κρεμμάται ἐπὶ ξύλου...» ἔψαλλαν γοερά οἱ παπάδες καί ὁ Μῆτσος κύταζε τὰ παιδιὰ τοῦ σχολείου ποὺ τοὺς παράστεκαν ντυμένα παπαδόπουλα καί ζήλευε. "Ενας καφτὸς καὺμὸς ἔσφιγγε τὴν καρδούλα τοῦ ὄρφανου. Μὲ τὸ Χριστὸς Ἀνέστη σκορπίζανε ὅλα. Κι' ἄνοιγε ἡ καρδιά του σὰν τριαντάφυλλο λὲς κι' ἕνας καινούριος κόσμος γεννιόταν. Οἱ καμπάνες ἐκτυπούσανε, οἱ δουλειῆς σκολάζανε. Ἐσοῦγγριζε καί αὐγὰ κόκκινα μὲ τὸν μάρμπα του ἀπ' αὐτὰ ποὺ τοῦ εἶχαν στείλει οἱ γειτόνισσες. Κι' ἔπειτα ἡ ζωὴ ξανάρχιζε ἴδια καί ἴδια. Μεροδοῦλι μεροφάγι καί τὸ ψωμί λιγοστό.

—Τώρα δὲν θᾶναι πιά ἔτσι, ἐβεβαίωνα μὲς στὴ νύκτα βραχνὴ ἢ προφητικὴ φωνὴ τοῦ Μανιάτη.

Πρὶν ἀρχίσουν ὁμως τὴ συζήτηση περιμένανε νὰ τελειώσῃ ἢ σίστερ τὸν τελευταῖο τῆς γύρο.

Τότε κάνανε νόημα στὸ Σαμιωτάκι—ἄχ Σάμος μὲ τίς ἐλῆες καὶ τὰ λεμόνια—τὸ μόνο πού κουτσά κουτσά μποροῦσε νὰ σηκωθῆ. Πηδώντας πάνω στόνα πόδι πήγαινε ὡς τὴν πόρτα καὶ τὴν ἔκλεινε, ἔπειτα τοῖχο τοῖχο ἔφτανε στὸ παράθυρο, τᾶνοιγε διὰ πλατο κι' ἢ καμαρούλα πλημμύριζε φέγγος. Τὰ πρόσωπά τους φωσφόριζαν ἀντικρυ ἀπὸ τὸ παράθυρο πού τὸ φώτιζαν οἱ προβολεῖς ψάχνοντας ἐπίμονα τὸν οὐρανὸ γι' ἀεροπλάνα καὶ ἀνάδευε ὀλάκερο ἀπὸ ἓνα ζωντανὸ φῶς.

Μὲς στὴν τερατώδη αὐτὴ ἀτμόσφαιρα, ἀκουγόνταν προφητικὴ ἢ βραχνὴ φωνὴ τοῦ Μανιάτη.

—Τώρα δὲν θᾶναι πιά σὰν καὶ πρῶτα.

—Τὴ δουλειὰ θὰ τὴν κάνουν μηχανές.

—Καὶ θὰ πληρώνεται καλὰ ὁ ἐργάτης.

Σιωποῦσανε καὶ κύταζε ὁ ἓνας τὸν ἄλλο μὲ πολὺ σεβασμὸ. Ὁ Μῆτσος ἄκουε καὶ σκεφτόταν τὸν τόρνο πού θὰ γινόταν μέσο νὰ γυρίζῃ μοναχὸς καὶ τὸν κακομοῖρη τὸν μάρμαρα του πού θὰ δουλεῦε λιγώτερο καὶ θὰ πληρώνόταν πιὸ καλὰ.

Μόλις σιωποῦσανε, τὸ Σαμιωτάκι—ἄχ Σάμος μὲ τίς ἐλῆες καὶ τὰ λεμόνια—πούταν διαβασμένο, ἄδραχνε τὴν περίσταση γιὰ νὰ τοὺς πῆ μὲ στόμφο τὸ πρόσμιμο τῶν «Ἀθλιῶν» τοῦ Οὐγκῶ.

—Ἐν ὄσῳ δὲν λύονται τὰ τρία τοῦ αἰῶνος προβλήματα, ὁ διατῆς πενίας ἐξευτελισμὸς τοῦ ἀνδρός, ἢ διὰ τοῦ λιμοῦ ἐξαχρεῖωσις τῆς γυναικός, ἢ διὰ τοῦ σκότους ἀτροφία τοῦ παιδός, ἐν ὄσῳ τὰ ξεῖς ὑπόκεινται εἰς κοινωνικὴν ἀσφυξίαν, ἄλλοις λόγοις ὑπάρχει ἐπὶ τῆς γῆς πενία καὶ ἀμάθεια...»

—Νὰ ζῆσῃ Σαμιωτάκι! Τί ὤμορφα πού τὰ λές! φώναζε ἐνθουσιασμένος ὁ Γιάννος καὶ φιλοῦσε σκαστὰ τὰ πέντε δάκτυλα του ἐνωμένα.

—Σσστ, κἀνὰν ὅλοι ἀγανακτισμένοι καὶ τὸ Σαμιωτάκι ἐξοκολουθοῦσε.

—Ὁ ἄνθρωπος γεννιέται καὶ ξαίρει τὸ δίκαιό του. Τὸ δίκαιωμα τὸ μανθάνει.

—Βέβαια, βέβαια· τὸ μανθάνει.

—Τὰ σημερινὰ συστήματα εἶναι ὅλα μπαλώματα. Ἡ ἐλευμοσύνη εἶναι αἰσχὸς γιὰ κείνον πού τὴν κάνει καὶ γιὰ κείνον πού τὴν δέχεται.

—Πῶς τ'ὀπες; «Ἐν ὄσῳ δὲν λύονται τὰ τρία...» τὸν διέκοπτε πάλι ὁ Γιάννος.

—Σσστ εἴπαμε!

—Κι' ὁμως ὁ κόσμος θὰ σιάξῃ, βεβαίωνα ἀτάραχα ἢ προφητικὴ φωνὴ τοῦ Μανιάτη. Θὰ γίνῃ δικαιοσύνη. Τάστέρι τῆς Λευτεριάς θὰστράψῃ γιὰ ὅλους.

“Επειτα σιωπούσαν. Γύριζαν τὰ πρόσωπά τους κατὰ τὸ παράθυρο καὶ κύταζαν κατὰμματα τὸν οὐρανὸ. «Γι’ αὐτὸ πολεμᾶμε» ψιθύριζαν. Αὐτὰ τᾶξερε κι’ ὁ Μῆτσος. Τὰ λέγαν κάθε μέρα κι’ οἱ ἔφημερίδες πού τοὺς ἔστελεν μάτσο ἕνας μάγειρας ρωμῆός, ἀλλὰ ἔτσι εἰπωμένα μὲς στὸ σκοτάδι τῆς νύκτας, ἐνῶ οἱ προβολεῖς ὀρθώνονταν κατὰ τὸν οὐρανὸ σάν ἀρχαγγελικὴ ρομφαία, παίρναν μιὰ φοβερὴ ἔννοια. Κι’ ὁ Μῆτσος φοβόταν.

—Πιτσιρίκε! τοῦ λέγαν ξάφνου αὐστηρὰ καὶ τὸν κεραύνωναν μὲ τὸ φῶς τῶν ματιῶν τους, ἔτσι πού καθόταν σάν ρεπανάκι στὴ μέση τοῦ κρεβατιοῦ του.

—Πιτσιρίκε! Ἐσὺ θὰ χαρῆς τὸν κόσμο. Γιὰ σένα τὸν φτιάχνουμε.

Κι’ ὁ Πιτσιρίκος πού τοὺς εἶχε μεγάλη ἐμπιστοσύνη, ἐννοιωθε ἕνα ἀναστάσιμο φτερούγισμα νὰ γεμίζη τὴν καρδιά του λαχτάρει.

Ἐσὺ θὰ χαρῆς τὸν κόσμο... Καὶ βέβαια θὰ τὸν χαιρόταν. Δίκαιο ἦταν. Γιατί ὡς τώρα ἀπὸ τὸν κόσμο δὲν ἤξερε τίποτε. Κι’ οὔτε ἀπὸ τὴ χαρὰ. Ἐξὸν ἀπ’ τὸν τὸρνο καὶ τὸ ὑπόγειο μὲ τὴν ξυλόσκονη ἄλλο δὲν ἤξερε...

Νάρχονταν πάλι κι’ οἱ πέντε νὰ τὸν δοῦν καὶ νὰ τὰ ξαναποῦν.

Καὶ μιὰ μέρα ἦρτανε. Ξαφνικά. Ἐκεῖ πού πιά δὲν τοὺς περιμενε. Ἦρτανε οἱ τρεῖς μονάχα. Δὲν τοὺς ἐγνώρισε ἀμέσως ἔτσι ὅπως ἐμπήκαν ἀργὰ κι’ ἀξιόπρεπα μὲ τὴ βαρειά πατεῖά του κι’ ὁ δλος ὁ θάλαμος ἀντιβόησε κι’ ἀναταράχτηκαν οἱ κινέζοι γιὰ νὰ τοὺς δοῦν. Τοὺς ἀντελήφθηκε πρῶτα ἀπ’ τὴν ἀψιὰ μυρωδιά τους, μὲς στὴ νάρκη τῆς ἀδυναμίας του. Μυρίζανε χακί, νεκατεμένα τσιγάρο πετσία κι’ ἄρβυλα. Τάναστημα τους εἶχε ψηλώσει. Τὸ πρόσωπό τους εἶχε σκληρύνει. Ἡ στολὴ ὁμορφόστηνε τὰ ὄργανά μὲνα μέλη τους ἀπὸ παληές καὶ καινούριες λαβωματιές.

—Πιτσιρίκε! ἄκουσε μὲς στὸ βύθο τῆ φωνῆ τοῦ Μανιάτη. Κουράγιο! Κοντεύουμε...

Τοῦ φέραν τσιγάρα τοῦ στρατοῦ, μαρμελλάδες. Δὲν μποροῦσε νὰ φάη οὔτε νὰ πιῇ. Χάρηκε ὁμως. Γιὰ μέρες ἔπειτα κύταζε τὸ χλωμὸ χέρι του, ἐκεῖνο ποῦχε φουχτιάσει ὁ Μανιάτης, μὲ τὴν τραχειὰ του παλάμη. Ἐκεῖ ἔμενε ζωντανὴ ἡ θύμηση καὶ στ’ αὐτιά. Ἄκόμα ἄκουγε τὴ βραχνὴ φωνῆ του «Πιτσιρίκε! Κουράγιο! Κοντεύουμε...» Ἄχ! νάρχονταν πάλι, τώρα κοντά. Θὰ τοῦ φέρνανε καὶ τὸ καθρεφτάκι. Τοῦ τῶχανε τάξει. Ἐνα ἀπὸ γερμανικὸ ἀεροπλάνο ἦ ἀπὸ τάνκς.

—Αὐτὸ εἶναι πιὸ καλὸ γιὰ νὰ ξυριζεσαι.

Ἄχι, δὲν τῶθελε ὁ Μῆτσος γιὰ νὰ ξυρίζεται. Τῶθελε γιὰ νὰ δῆ τὴ θωριά του. Θεέ μου! πῶς θάχε γίνει; Πῶς; Σήκωσε μὲ δυσκολία τὸ χέρι καὶ τῶφερε στὰ μάγουλα. Χαίδεψε σιγὰ σιγὰ τὰ μαλλιά του. Τί μαλακά πού εἶχαν γίνει...Καὶ τὰ μάγουλα τὶ βαθουλά καὶ στεγνά... Ἐνα κύμα χλιαρὸ αἷμα γέμισε τὸ στόμα του. Τῶφτυσε μὲ ἀηδία καὶ κτύπησε, δυὸ τρεῖς φορές τὴ γλώσσα

στον οὐρανίσκο, όπου λές και λάσπιασε ὄλη ἡ βώχα τῶν κινέζων. Τότε θυμήθηκε τὰ γυαλιστερά μπράτσα τῆς Καλλιρόης. Νὰ μποροῦσε νὰ τᾶγλυφε. Νᾶγλυφε τὸ νερὸ ποῦ τ' αὐλακώνει, τὰ λούζει και τρέχει και στάζει βρυσούλα δροσερὴ ἀπὸ τοὺς τριανταφυλλέμιους ἀγκῶνες. Μὰ ὁ τόρνος γυρίζει γυρίζει και σηκώνει σηκώνει τὴση ξυλόσκηνη ποῦ τὰ σκιάζει ὄλα... Σουφρώσε τὰ φρύδια και τὸ πρόσωπό του προσηλώθηκε σὲ μιὰ πονεμένη προσπάθεια. Θεέ μου νὰ μποροῦσε νὰ φτάση τὸ νεράκι... μὰ πρόλαβαν πάλι οἱ σάλπιγγες. Νάτες! «'Απ' τὰ κό-κκαλα βγαρμέ-νη». Ἀνατρίχιασε σύγκορμος κι' ἄνοιξε τὰ μάτια διάπλατα. Μὲς στὸ σκοτεινὸ θάλαμο τρέχουν οἱ λευκὲς σίστερ, τρέχουν μ' ἓνα κόκκινο φαναράκι στὸ χέρι. Τρέχουν ἀπὸ κρεββάτι σὲ κρεββάτι και σηκώνουν τοὺς κινέζους. Μόλις σκύψει πάνω τους ἡ λευκὴ σκέπη, σὰν ἀγγέλου φτερό, τὰ χωματένια ἀνθρωπάκια βρίσκονται ἀμέσως στερεωμένα στὰ πόδια τους και παίρνουν δρόμο σβανωμένα μὲς τὰ μακριὰ τους σεντόνια. Κι' ὁ θάλαμος γεμίζει κακαρίσματα... και τὰ τσάμια ντυτοβνίζουσι ἀπὸ τὸν βρόντο τῶν κανονιῶν.

— Ἀμὰν παιδιὰ ἡ Πατρίδα! Ἀμὰν ὄλοι κι' ὄλοι...

Ὁ Μήτσος σηκώθηκε μὲς στὴ μαῦρη νύκτα. Μὰ δὲν πῆγε μὲ τὸ μπουλοῦκι τῶν φοβισμένων πλασμάτων ποῦ χύθηκε κάτω στὰ καταφύγια. Πῆρε δρόμο μονάχος πάνω κατὰ τὰ δώματα.....Θερία λιοντάρια γινήκαμε..." Ἀκουγε τὴ φωνὴ τοῦ Μανιάτη μὲς στὰ μηλιγιά του.....σκαρφαλώσαμε τίς ράχες...μὲ τίς λόγγες στὸ χέρι. Ἐσφιγγε δυνατὰ μὲ τὰ χέρια τὸ κάγκελο τῆς σκάλας κι' ἀνέβαινε. Ἀνέβαινε ὥσπου ἔφτασε στὸ δῶμα. Τότε τὰ πόδια του λύθησαν και βρέθηκε μονομιᾶς...μὲς στὴν τετραγάλαζη θάλασσα τῆς Πατρίδας. Χιλιάδες καθρεφτάκια χοροπηδοῦν γύρω τοῦ κι' ἀντιφεγγίζουν κι' ἀπὸ ἓνα μικρὸ ἥλιο. Ἐνα παγῶμένο ἀεράκι τοῦ κτυπᾷ στὸ πρόσωπο. Ἀχ! δροσολογήθηκε τὸ κορμί του, ξεπλέθησαν τὰ χνώτα του, ἀναγάλλιασε ἡ ψυχὴ του. Μὰ ποιὸς εἶναι αὐτὸς ποῦ κολουμπᾷ πασίχαρος πλάι του; Κτυπᾷ τὰ χέρια και ἀφορολογοῦνε τὰ νερά. Μάννα μου ὁ Χίντι! Εἶναι ὁ Χίντι... Νάτονε γελά κι' ἀστράφτουν τὰ δόντια του σὰν μαργαριτάρια. Ὁ ἥλιος χρυσώνει τὸ διάφανο πετσί του κι' ἡ θάλασσα κυλᾷ ἀπ' τὰ μαλλιὰ του τὰ μαῦρα, καταρράκτες διαμάντια, ὄλο διαμάντια... ὄλο διαμάντια...

"Ἀνοιξε θαμπωμένος τὰ μάτια. Ἐκεῖνο ποῦ ἀντίκρουσε ἦταν ἀκόμα πιὸ θαυμαστό. Ἀπ' τίς τέσσερης γωνιὲς τῆς γῆς, γύρω του, σήκωναν σ' ἀποθέωση, οἱ προβολεῖς, φωτεινοὺς στυλοβάτες και κρατοῦσαν ψηλὰ στὰ οὐράνια ἓν' ἀστέρι. Τῆς Λευτεριάς τ' ἀστέρι.

— Πιτσιρίκε! Σήκω νὰ χρηῖς τὸν κόσμο!

— Γιὰ σὲ πολεμοῦμε.

Σὰν ξανάρτε καμμιά φορὰ ὁ Μανιάτης, περαστικός στὴ μέση ἀπὸ δυὸ μάχες μ' ἓνα γερμανικὸ καθρεφτάκι στὸ γυλιό, ὁ Πιτσιρίκος δὲν κοιμόταν πιά μὲ τοὺς κινέζους.

— Ποῦ τὸν βάλατε ;
 Τοῦ δώσαν νὰ καταλάβῃ πὼς εἶχε πεθάνει.
 — Πότε ;
 Δὲν ξέραν.
 — Ποῦ εἶναι ὁ τάφος τοῦ παιδιοῦ, μωρέ...
 Δὲν ξέραν.

Κι' ἔφυγε βλαστημώντας, μὲ τὸ καθρεφτάκι στὸ γυλιό κι' ἀκόμα
 μιά πληγή στὴν καρδιά γιὰ νὰ πολεμήσῃ γιὰ τὸν καλλίτερο κόσμον.

ΜΑΡΙΚΑ ΡΟΥΣΣΙΑ

DE PROFUNDIS...

— Μὰ ποῦ εἶναι ἡ καρδιά μου ; Ποῦ εἶναι ἡ καρδιά μου ;
 Δὲν ἔχω καρδιά ; ..

..Μοῦ τὴν πήρε ὁ "Ανεμος!... μοῦ τὴν πήρε ἡ Θύελλα!..
 μοῦ τὴν πήρε ὁ Κόσμος...

Μὰ δὲν θὰ φτάσω ; Δὲν θὰ φτάσω ; Μὰ δὲν θὰ φτάσω λοιπὸν κοντὰ σοῦ
 ὦ Πολιτεία γαλάζια!...

Βλέπω τὸν δρόμο, μὲς στὰ λουλούδια ποῦ ὀδηγεῖ κοντὰ σοῦ!
 Τον βλέπω...
 Βλέπω τὸ Παλάτι, ποῦναι ἡ Χαρά μου ἐκεῖ μέσα...
 Τὸ βλέπω...

Μὰ δὲν μπορῶ νὰ ἐξακολουθήσω τὰ βήματά μου...
 Δὲν μπορῶ !..

Μὰ ποῦ εἶναι ἡ καρδιά μου ;... Ποῦ εἶναι ἡ καρδιά μου !
 Δὲν ἔχω καρδιά ; ..

..Μοῦ τὴν πήρε ὁ "Ανεμος!... μοῦ τὴν πήρε ἡ Θύελλα..
 μοῦ τὴν πήρε ὁ Κόσμος...

ΛΟΥΣΗ ΛΥΜΠΟΥΡΙΔΗ

Η ΔΙΑΛΕΚΤΙΚΗ ΚΙ' ΟΙ ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΤΗΣ *

Τὸ πρόβλημα τῆς γνώσεως, ὄχι τοῦ δυνατοῦ ἢ τοῦ ἀδύνατου, ἀλλὰ μὲ ποιὸ μέσο θὰ ἦταν δυνατὴ, ἀπασχόλησε πάντοτε τὸν ἄνθρωπο· τὸ πρόβλημα τέθηκε συνειδητὰ κι' ἐπιδιώχθηκε ἀπάντηση σ' αὐτὸ ἀπὸ τὰ πρῶτα χαράματα τῆς Ἑλληνικῆς φιλοσοφίας, ἀπὸ τοὺς Ἰωνεὺς φιλόσοφους. Πιὸ συγκεκριμένα ὅμως καὶ πιὸ θετικὰ τὸ ἀντίκρουσαν ὁ Σωκράτης καὶ ὁ Πλάτων καὶ πίστεψαν ὅτι τὸ ἔλυσαν ὀριστικὰ κι' ἀναμφισβήτητα μὲ τὸν τρόπο τὸ δικό τους: τὸ πρόβλημα γι' αὐτοὺς ἦταν κυρίως ζήτημα μεθόδου· ἐφ' ὅσον δὲ μπορούσαν ν' ἀμφιβάλλουν γιὰ τὴ δυνατότητα τῆς γνώσεως, ἐκεῖνο ποὺ ἔμενε ἦταν τὸ πῶς, μὲ ποιὸ τρόπο καὶ μὲ ποιά μέθοδο θὰ φτάνανε σ' αὐτὴ τὴ γνώση.

Εἶναι ἀλήθεια πῶς γιὰ τὸν Πλάτωνα πρὸ πάντων δὲν ἦταν ζήτημα ἀπλῆς ἐφαρμογῆς, ἀλλὰ καὶ μέσου, ὄργανου· καὶ τὸ ὄργανο αὐτὸ ἦταν ὁ καθαρὸς λόγος, ὁ νοῦς ἀποσπασμένος ἀπὸ κάθε ἀδυναμία ποὺ θὰ τοῦ ἔδινε ἢ προσκόλλησή του στὸ σῶμα, ὥστε νὰ μείνῃ ὀλομόνυχος καὶ ἀνεπηρέαστος στὴ ζήτηση τῆς ἀλήθειας, ποὺ εἶναι γι' αὐτὸν ἡ μόνη γνώση. Γιὰ νὰ ἐπιτύχουμε ὅμως αὐτὴ τὴν ἀπολύτρωση τῆς νοήσεως ἀπὸ τὸ σῶμα καὶ τὴν ἀπόλυτη διαύγεια καὶ καθαρότητά της, χρειάζεται πάλι ἡ κατάλληλη μέθοδος· ὥστε κι' ἔτσι πάλι ἡ κύρια βάση τοῦ ζητήματος εἶναι ἡ κατάλληλη χρησιμοποίηση τοῦ μέσου αὐτοῦ, δηλ. εἶναι καὶ πάλι ζήτημα μεθόδου.

Ἐννοεῖται πῶς ἡ μέθοδος δὲν πρόκειται νὰ μᾶς δώσῃ τὸ ἀνύπαρκτο, δὲν πρόκειται νὰ χρησιμοποιήσουμε ὁπῶς-ὁπῶς ἓνα μέσο γιὰ νὰ φτάσουμε σὲ κάποιο συμπέρασμα κι' ὕστερα νὰ δεχτοῦμε γιὰ ἱκανοποίηση τὸ πόρισμα σὰν τὴ μοναδικὴ ἀλήθεια· ὄχι βέβαια, γιατί ἡ ἀλήθεια αὐτὴ ὑπάρχει ποὺ ὑπάρχει κι' ὅταν ἀκόμη ἐμεῖς δὲν ὑπαψιζόμαστε τὴν ὑπαρξή της ἢ δὲν μπορούμε νὰ τὴ φτάσουμε· ἡ ἀλήθεια αὐτὴ — πιστεῦε ὁ Σωκράτης — βρίσκεται μέσα στὴν ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου κι' εἶναι μπορετὸ στὸν ἄνθρωπο νὰ τὴ βρῇ μέσα του καὶ νὰ τὴν ἀντικρῶσῃ ἀπ' ὅλες τὶς μεριές, ἂν ἔχῃ τὴν ὑπομονὴ καὶ τὴ θέληση νὰ φτάσῃ ἴσα μ' αὐτὰ ἀκουθώντας τὴν πορεία ποὺ πρέπει

* Ὅταν μιᾶμε ἐδῶ γιὰ διαλεκτικὴ, ἔχουμε πάντα ὑπ' ὄψιν μας τὴν κλασσικὴ διαλεκτικὴ καὶ κυρίως τὴ Σωκρατικὴ ὅπως τὴ βλέπει ὁ μαθητὴς στοὺς πλατωνικοὺς διαλόγους καὶ πολὺ λίγο τὴ διαλεκτικὴ σὰν κοσμοθεωρία Πλατωνικὴ. Ὅσο γιὰ τὶς διάφορες σημασίες ποὺ πῆρε ὁ ὅρος ὕστερότερα (Κάντ, Ἔγκελ κ. ἄ.) οὔτε λόγους γίνεται. Ἡ μελέτη αὐτὴ δὲν εἶναι εἰσαγωγὴ στὸ σχετικὸ μέρος τῆς φιλοσοφίας· εἶναι ἀπλῶς μιὰ ἐκθεση ἀπὸ παρατηρήσεις σχετικὲς μὲ τὸ θέμα καὶ ποὺ τίς προκάλεσε ἡ διδασκαλία τῶν διαλόγων τοῦ Πλάτωνος.

Ἡ νόηση τοῦ ἀνθρώπου δὲ δημιουργεῖ τὴν ἀλήθεια, ἀλλὰ μὲ τὴν νόηση, μὲ τὸ λόγο, φτάνει ὁ ἄνθρωπος σ' αὐτή.

Κί' ἔτσι εἶναι πρωταρχικῆς σημασίας τὸ ζήτημα τῆς μεθόδου στὴ φιλοσοφία τοῦ Σωκράτους καὶ Πλάτωνος· ἡ ἀλήθεια καὶ ἡ γνώση τῆς (κάθε γνώση εἶναι μόνο γνώση τῆς ἀλήθειας, διαφορετικὸ δὲ μπορεί νὰ λέγεται γνώση, ἀλλὰ δοξασία ἢ ὀτιδήποτε ἄλλο παρόμοιο) εἶναι ἔξω ἀπὸ κάθε ἀμφιβολία καὶ κάθε ὑποκειμενικὴ δημιουργία· ὅ,τι ἔχει νὰ κάμῃ ὁ ἄνθρωπος (κί' ἔχει καθῆκο νὰ τὸ κάμῃ γιὰ τὸν ἑαυτό του κυρίως) εἶναι ν' ἀναζητήσῃ τὴν ἀλήθεια αὐτὴ μέσα ἀπὸ τὸν ἐπίπονο δρόμο τοῦ λόγου· ἂν ἀποτύχῃ, εἶναι ὄχι γιατί δὲν ὑπάρχει ἀληθινὴ γνώση, ἀλλὰ γιατί δὲ μπόρεσε ν' ἀκολουθήσῃ τὸ δρόμο πού πρέπει.

Καὶ μιὰ παρέκβαση: ἔχει πολλὴ σημασία ἡ ἀντίληψη αὐτὴ τοῦ Σωκράτους καὶ τοῦ Πλάτωνος γιὰ τὴν ὀλοκληρωτικὴ ἐκτίμηση τῆς περιφημῆς ἐλληνικῆς ἰσορροπίας, τῆς χρυσῆς μέσης ὁδοῦ σ' ὅλο· ἔτσι κί' ἐδῶ ὁ ἄνθρωπος οὔτε μπορεί νὰ μεθᾶ μὲ τὴ βέβηλη σκέψη πῶς αὐτὸς δημιουργεῖ τὴν ἀλήθεια, οὔτε πάλι ἀφίνεται νὰ πνίγεται μέσα στὴ θέλασσα τοῦ ἀγνωστικισμοῦ καὶ τῆς ἀμφιβολίας, ἀλλὰ κάθε φορὰ πού θ' ἀποτυχαίνει θᾶχῃ τὴν παρηγοριά ὅτι μπορεί καὶ νὰ μὴν ἀκολούθησε τὸν ἴσιο δρόμο στὴν ἐρευνά του· ἐξ ἄλλου δὲ στερεῖται κί' ἡ ἀναζήτηση αὐτὴ ἀπὸ δημιουργικὴ χαρὰ πού κάνει τὸν ἄνθρωπο νὰ λογαριάζῃ τὴν ἀξία του, ἀξία πού εἶναι ἀδύνατο νὰ βρῇ στὸν ἑαυτό του ὅταν θεωρῇ μάταιη κί' ἄκαρπη κάθε προσπάθειά του.

Καὶ γυρίζουμε στὸ θέμα μας: Εἶναι λοιπὸν, ἐλέγαμε, ἡ εὑρεση τῆς ἀλήθειας ζήτημα μεθόδου, ζήτημα κατάλληλης χρησιμοποίησῆς τοῦ λόγου, τῆς νοήσεως· καὶ δὲ μπορεί παρὰ νὰ σοῦ δώσῃ τὴν ἀλήθεια, σὰ χρησιμοποίησῃ τὸ λόγο σωστά· αὐτὴ τὴν ἐρευνα μὲ τὴ νόηση, αὐτὴ τὴν ἐφαρμογὴ τοῦ λόγου γιὰ τὴ γνώση τῆς ἀλήθειας λέμε κυρίως διὰ λεκτικὴ ἐδῶ. Στὴ Σωκρατικὴ συνήθεια προσέχουμε βέβαια περισσότερο στὴν πρακτικὴ ἐφαρμογὴ τοῦ μέσου παρὰ σ' αὐτὸ τὸ ἴδιο τὸ μέσο· ἐπειδὴ ὁ Σωκράτης πιστεύει πῶς ὁ ἄνθρωπος ἔχει ἀνάγκη τῆς βοηθείας τοῦ συνανθρώπου του στὴν προσπάθειά του γιὰ τὴν ἀποκάλυψη τῆς ἀληθινῆς γνώσεως, χρειάζεται ἡ συνεργασία δυὸ τοῦλάχιστον ἀνθρώπων πού νὰ χεῖραγωγοῦν καὶ νὰ ἐξελέγχουν ὁ ἓνας τὸν ἄλλο βῆμα πρὸς βῆμα στὴν πορεία τους αὐτὴ γιὰ νὰ μὴ τυχόν καὶ πλανηθοῦν· ἂν μονάχος του ἓνας ἄνθρωπος ἀναζητῶντας ἀρχίσῃ ἄσχημα καὶ κἀνὴ σφαλῆρά τὰ πρῶτα βῆματά του, εἶναι τότε βέβαιον πῶς κί' ὄλος ὁ δρόμος πού ἀκολούθησε εἶναι πλανερὸς· ἂν ὅμως κἀνὴ τὴ βάσανο σὲ κάθε σημεῖο μὲ τὴ βοήθεια τῶν ἄλλων, εἶναι τότε πιὸ σίγουρος πῶς θὰ μὴ στὸν ἴσιο δρόμο. Πρέπει λοιπὸν διαρκῶς νὰ ἐρωτᾶ καὶ ν' ἀπαντᾶ, νὰ ζητᾶ τὴ λύση κάθε ἀπορίας πού προβάλλεται κατὰ τὴν ἐρευνα καὶ νὰ δέχεται τὸν ἐλεγχὸ κάθε ἀπαντήσεως πού δίνει· πρέπει νὰ ξέρῃ πῶς νὰ χρησιμοποιεῖ «τὰ ἐρωτᾶν τε καὶ ἀποκρίνεσθαι», ὅπως

Κέει ὁ ἴδιος ὁ Σωκράτης· ἔτσι σιγὰ σιγὰ θὰ φέρῃ στοῦ φῶς τὴν κρυμμένην στὰ βάθη τῆς ψυχῆς ἀλήθεια, ἐκμαιεύοντάς τὴν μὲ σύστημα καὶ ὑπομονή, ἀπαράλλαχτα ὅπως ἡ μαῖα μὲ κατάλληλες ἐπεμβάσεις ἐκμαιεῖ τὸ παιδί νὰ γιὰ τὴ μέθοδο αὐτὴ στὴν πρακτικὴ τῆς ἐφαρμογῆς τὴν ἔλεγε παίζοντας μαιευτικῆ.

Ἡ μέθοδος αὐτὴ εἶν' ἀλήθεια πῶς ἀποδείχτηκε στὰ χέρια τοῦ Σωκράτους ἀρκετὰ γόνιμη καὶ γοητευτικὴ· ἐφαρμόζοντάς τὴν ὁ Σωκράτης στὶς καθημερινὲς συζητήσεις μὲ φίλους καὶ ἀντιπάλους κατῶρθωσε νὰ φτάσῃ σὲ μερικὲς γενικώτατες ἔννοιες καὶ νὰ διαγράψῃ μερικὸς γενικὸς ὀρισμὸς, τὶς περισσότερες ὁμῶς φορὲς χρησιμοποιοῦντο ἢ ἡ μέθοδος αὐτὴ μ' ἀρνητικὰ ἀποτελέσματα: ζητώντας νὰ χύσῃ κάποιο φῶς σὲ πολὺ γενικὲς καὶ ἀόριστες ἔννοιες, ποὺ εἶχαν δημιουργηθῆ κυρίως ἀπὸ τοὺς σοφιστὰς ἢ ἦσαν γενικὰ παραδεγμένες ἀφοῦ δημιουργήθηκαν μὲ τὸν καιρὸ, κατῶρθωνε ν' ἀποδείξῃ πόσον πρόχειρα ἦσαν κατασκευασμένες καὶ πόσο ἀόριστο καὶ ἐπομένως μεταβλητὸ ἀναλόγως τῶν ὑποκειμενικῶν ἀντιλήψεων ἦσαν τὸ περιεχόμενό τους. Ἔτσι ἔδειχνε σ' ἐκείνους ποὺ πίστευαν πῶς τὶς κάτεχαν ἀπολύτως πόσο τοὺς ξέφευγε ἡ ἀληθινὴ οὐσία τῶν ἐννοιῶν τοῦ ἀγαθοῦ π. χ., τοῦ δικαίου, τῆς ἀνδρείας, τῆς σωφροσύνης κτλ. Ἡ συζήτηση αὐτὴ ξεγύμνωνε καὶ ἔφερνε σ' ἀμηχανία τοὺς «οἰομένους εἰδέναι τι» καὶ ἔκανε πολλοὺς νὰ χαιρεκακοῦν μὲ τὸ ξεγύμνωμα τῶν τέτοιων σοφῶν· νὰ κυρίως γιὰ τὸ ἔκανε στοὺς πολλοὺς ἐξαιρετικὴ ἐντύπωση ἡ μέθοδος αὐτὴ.

Δὲν πρέπει νὰ ξεχνοῦμε πῶς τὴν ἴδια μέθοδο χρησιμοποίησαν καὶ οἱ σοφιστὰς (καὶ αὐτὴν χορηγοῦσαν καὶ κάθ' ἐποχῆς οἱ σοφιστὰς) καὶ ἀπ' αὐτοὺς εἶναι πιθανὸ πῶς ἔχει τὴν ἀρχὴ τῆς (τοῦλάχιστο ἀπ' αὐτοὺς χρησιμοποιοῦντο συστηματικώτερα), ἂν καὶ ὁ Ἄριστοτέλης παραδέχεται γιὰ ἐφευρέτη τῆς τὸν Ζήνωνα τὸν Ἐλεάτη· καὶ ὁμῶς χρησιμοποιοῦντο ἀπὸ τὸν Σωκράτη τόσο ἀποτελεσματικὰ ἐναντίον τους. Γιατί; γιὰ τὴν ἐφαρμογὴ τῆς ξεκινούσαν ἀπὸ διαφορετικὴ ἀφετηρία ὁ Σωκράτης καὶ ἐκεῖνοι: ἐκεῖνοι μὲ τὸ νὰ πιστεύουν πῶς ξέρουν τὴν ἀλήθεια γιὰ τὸ κάθε τι ἢ τοῦλάχιστο μὲ τὸ νὰ πιστεύουν πῶς ἡ ἀλήθεια εἶναι ἐκεῖνο ποὺ θὰ παρουσίαζαν, ἐπεδίωκαν μὲ τοὺς διαλεκτικούς τῶν ἐλιγμούς καὶ χρησιμοποιώντας ἡχηρὰ λέξεις καὶ καλοδουλεμένες φράσεις μὰ πάντα γεμάτες ἀνακρίβειες, ἀοριστίες καὶ κενὰ, νὰ πείσουν τὸν ἀκροατὴ τους πῶς αὐτὸ σὲ ὅποιο κατέληξαν ἦταν ἡ μόνη ἀληθινὴ γνώση. Καὶ τὸ πετύχαιναν αὐτὸ σχεδὸν πάντα, γιὰ ὅταν δὲν ξέρῃ κανεὶς ἀπὸ ποῦ ξεκινᾷ ὁ ἄλλος καὶ ποῦ θέλει νὰ φτάσῃ, τοῦ φαίνεται κάθε σταθμὸς σωστός καὶ κάθε λεπτομέρεια ἱκανοποιητικὴ· ἄλλως τε δὲν τοὺς παρεχόταν καὶ ὁ καιρὸς νὰ χωνέψουν κάθε σημεῖο καὶ νὰ κάνουν τὶς παρατηρήσεις τους· ἢ καὶ ἂν τὶς ἔκαναν, θὰ ἦταν γιὰ τὸ σοφιστὴ εὐκόλο ν' ἀπαντήσῃ, ὅπως εἶπαμε, ἀφοῦ δὲ θὰ μπορούσε νὰ φανῇ καμμιὰ ἀσυνέπεια, μιὰ καὶ δὲν ἦταν φανερὴ ἢ ἀρχή.

Ὁ Σωκράτης ὅμως ἔπαιρνε τὴν ἄλλην ἄκρη· αὐτὸς πίστευε πὼς δὲν ἦταν καθόλου σοφός, πὼς τίποτα δὲν γνῶριζε· ἐπομένως δὲ μπορούσε ν' ἀρχίσῃ ἀπὸ πάνω· ἄρχιζε ἀπὸ κάτω, ἀπὸ τὶς λεπτομέρειες, ἀπὸ τὰ μερικά καὶ προχωροῦσε βήμα-βήμα· ἐξασφάλιζε τὴν βεβαιότητα, δηλ. τὴν κοινὴ παραδοχὴ πάνω σὲ ὠρισμένο σημεῖο καὶ πρὸ πάντων τὴν ἀπόλυτη συμφωνία τοῦ ἑαυτοῦ του, κι' ὕστερα προχωροῦσε πρὸ πάνω· ἔτσι μπορούσε νὰ πιστεύῃ πὼς ἦταν πρὸ σίγουρος· μπορούσε καὶ νὰ μὴ φτάσῃ σὲ κανένα γενικὸ θετικὸ συμπέρασμα, ὅπως συνέβαινε τὶς πρὸ πολλὰς φορές· ξεκαθάριζε ὅμως τὸν δρόμο τοῦλάχιστο ἀπὸ τὶς προκαταλήψεις καὶ τὶς πρόχειρες γνώσεις· γι' αὐτὸ δὲν θάταν ἴσως ὑπερβολὴ νὰ ποῦμε πὼς ἡ διαλεκτικὴ τοῦ Σωκράτους ἦταν πρὸ πάντων ἓνα εἶδος ἀρνητικοῦ ἐλέγχου. "Ὅταν ὁ Πλάτων σκέφτηκε νὰ τὴ χρησιμοποιήσῃ μὲ θετικὴ κατεύθυνση, βγῆκε σὲ καταπληκτικὰ ἀραξοβόλια· ἀνακάλυψε καινούριο κόσμος, τὸν κόσμος τῶν ἰδεῶν, κι' ἦταν ὑποχρεωμένος ὕστερα ν' ἀρχίσῃ ὅπως καὶ οἱ ἄλλοι ἀνάποδα γιὰ νὰ ἐξηγήσῃ τὴ μεγαλειώδη ἀνακάλυψή του. Ἐννοεῖται ὅμως πὼς αὐτὸ ἔγινε, ὅταν ὁ Πλάτων ζήτησε νὰ προχωρήσῃ πέρ' ἀπὸ τὸν Σωκράτη, ὅταν ἄρχιζε νὰ καλλιεργῇ δημιουργικὰ καὶ τὴ δική του σκέψη, κι' ὄχι στὰ πρῶτά του ἔργα ποῦ εἶναι πρὸ πολὺ ἔκθεση τῆς προσωπικότητος τοῦ Σωκράτους καὶ τοῦ τρόπου μὲ τὸν ὁποῖον ἐργαζόταν ὁ Σωκράτης γιὰ τὴν ἀναμόρφωση ἢ καλύτερα τὴ διαμόρφωση τῶν κοινωνικῶν καὶ ἠθικῶν ἀξιών τῆς ἐποχῆς του. Καὶ ἀκριβῶς κάτω ἀπὸ τὸ φῶς αὐτὸ καὶ μ' αὐτὴ τὴν προοπτικὴ πρέπει νὰ μελετήσουμε τὸ ρόλο τοῦ Σωκράτους γιὰ νὰ μελετήσουμε κατ' ἀξίαν τὴ διαλεκτικὴ του.

Γιὰ τὸν σκοπὸν ὅμως αὐτὸ χρειάζεται μιὰ σύντομη σκιαγραφία τῆς ἐποχῆς του. "Ἰσα μὲ τὰ μέσα τοῦ 5ου αἰῶνα π. Χ. οἱ Ἀθηναῖοι ἀποτελοῦσαν ἓνα μᾶλλον συντηρητικὸ λαὸ προσκολλημένο στὶς παλιὰς ἀξίες καὶ τὶς πρόγονικὰς πεποιθήσεις θρησκευτικὰς, πολιτικὰς, κοινωνικὰς καὶ γενικὰ ἠθικὰς, ποῦ πῆγάζαν κυρίως ἀπὸ τὴ θρησκεία καὶ τὴν παράδοση κι' ἦταν γι' αὐτὸ ἀρκετὰ ἰσχυρὰς, ἂν καί ποτὲ δὲ σκέφτηκαν νὰ τὶς καθορίσουν καὶ νὰ τὶς συζητήσουν. "Ὅταν ὅμως, μετὰ τοὺς νικηφόρους πολέμους ἐναντίον τῶν Περσῶν καὶ τὴ δραστηριότητα ποῦ ἀναγκαστικὰ ἐπακολούθησε, διανοίχτηκαν νέοι ὀρίζοντες μπροστὰ τους, ὅταν ἡ ἀτομικὴ καὶ ἡ πολιτικὴ τους ζωὴ ἄρχισε νὰ γίνεταί πρὸ πολὺπλοκῆ, ὅταν οἱ σχέσεις μεταξὺ τους καὶ μὲ τοὺς ἄλλους λαοὺς ἄρχισαν ν' ἀπλώνονται ἀλλὰ καὶ νὰ γίνονται συγχρόνως τυπικώτερες καὶ διπλωματικώτερες, ὅς ποῦμε, ὅταν τέλος πάντων ἡ ζωὴ ἄρχισε νὰ τοὺς δίνῃ περισσότερες εὐκαιρίες γιὰ ἐκδήλωση καὶ μαζί μ' αὐτὸ καινούριες συγκινήσεις, τότε πιά ἄρχισε νὰ μὴ τοὺς ἱκανοποιῇ ἡ παθητικὴ προσκόλλησις στὶς παραδεγμένους πεποιθήσεις. Ζήτησαν νὰ τὶς ξεκαθαρίσουν μέσα στὴ συνείδησή τους, νὰ δοῦν στὸ κάτω-κάτω τὴ πιστεύουν καὶ ποιάν ἀξία ἔχει αὐτὸ ποῦ πρέπει νὰ πιστεύουν· ἄρχισαν ἔτσι νὰ συζητοῦν ὅλες αὐτὲς τὶς ἀξίες καὶ τὶς πεποιθήσεις μὲ τὸν ἑαυτό τους καὶ ἀναμεταξύ τους· ἔτσι ἔγιναν διαλεκτικοί.

Ἐπειδὴ ὅμως σὲ κάθε ἐπιχείρημα μποροῦμε ν' ἀντιτάξουμε ἓνα ἄλλο, ἀφοῦ ὅπως λέει κι' ὁ Σωκράτης στὸν Πρωταγόρα ὅλοι οἱ ἀνθρώποι μποροῦμε νὰ σκεφτοῦμε κάτι καὶ νὰ ποῦμε κάτι γι' αὐτό, κι' αὐτό μπορεῖ νὰ γίνεται ἐπ' ἄπειρο χωρὶς κανένα ὀριστικό συμπέρασμα, γεννήθηκε ἀπὸ τὴν τακτικὴ αὐτὴ ἀναπόφευκτο ἐπακολούθημα ἡ ἀμφιβολία ἢ σὲ μερικές περιπτώσεις ἀκόμη (ὅπως συμβαίνει μὲ τὸ σοφιστὴ Γοργία) ὁ ἀγνωστικισμός.

Ἡ ἀμφιβολία μπορεῖ βέβαια γιὰ τοὺς λίγους νὰ χρησιμεύῃ σὰν ἀφετηρία καὶ βάση γιὰ μιὰ δημιουργικὴ φιλοσοφικὴ θεωρία, γιὰ τοὺς πολλοὺς ὅμως εἶναι μιὰ ἐπικίνδυνη ἀρχὴ ποὺ φέρνει τὸ χάος στὸ πεδίο τῆς γνώσεως καὶ τὴν ἀποσύνθεση στὸ ἠθικὸ πεδίο· ὅταν δὲν πιστεύῃς σὲ τίποτε, μπορεῖς νὰ πιστεύῃς μὲ τὴ σειρά καὶ συγχρόνως σ' ὅλα· κι' ὅταν πιστεύῃς σ' ὅλα, μπορεῖς καὶ νὰ μὴ πιστεύῃς σὲ τίποτε. Ἐφαρμόζοντας τὴ διαλεκτικὴ μπορεῖς νὰ βρῆς ἐπιχειρήματα γιὰ τὸ κάθε τι, ὅπως μὲ τοὺς ἀριθμοὺς, σύμφωνα μὲ κάποια παραδοξολογία, μπορεῖς ν' ἀποδείξῃς ὅ,τι θέλεις. Ἔτσι μᾶς παρουσιάζεται ἓνας φαῦλος κύκλος: ἀπὸ τὴν ἐφαρμογὴ τῆς διαλεκτικῆς φτάνουμε στὴν ἀμφιβολία ἢ στὴν ἀπιστία καὶ μαζὶ στὴν πίστη ἢ στὸν ἀγνωστικισμό· κι' ὕστερα πάλι ξεκινοῦμε ἀπ' αὐτὰ γιὰ νὰ τὰ ὑποστηρίξουμε ὅλα μὲ τὴ διαλεκτικὴ.

Αὐτὸ τὸ χάος κι' αὐτὸ τὸν κυκεῶνα ἦταν ἐπόμενο νὰ δοκίμασε ἀρχικὰ μέσα στὴ συνείδησή του κι' ἀνάμεσα στοὺς συγχρόνους του κι' ὁ Σωκράτης καὶ θέλησε νὰ ρίξῃ κάποιαν ἄγκυρα σωτηρίας μέσα στὸ ἀνταριασμένο αὐτὸ πέλαγος τῆς σκέψεως καὶ τῆς ἠθικῆς (πρὸ πάντων τῆς ἠθικῆς).

Ἡ διαλεκτικὴ εἶχε καταντήσῃ πιά στὰ χέρια τῶν Ἀθηναίων ἓνα παιγνίδι διασκεδαστικὸ ἀλλὰ ἐπικίνδυνο· μιὰ ἀκροβασία τοῦ λεπτοῦ πνεύματός τους, ποὺ μὴ ἔχοντας θετικώτερη ἀπασχόληση ἔκανε κυβιστικὲς ἐπιδείξεις στὸ πεδίο τῶν ἀφηρημένων ἐννοιῶν· ἴσως ἂν ἡ πολιτικὴ καὶ κοινωνικὴ τους ζωὴ ἦταν διαφορετικὴ, νὰ παιρνε διαφορετικὴ κατεύθυνση καὶ τὸ πνεῦμα τους· ἂν π. χ. δὲν ὑπῆρχαν τόσοι δοῦλοι γιὰ νὰ κάνουν τὴ βιομηχανία ποὺ ἄρχισε τώρα ν' ἀναπτύσσεται, ἂν οἱ ἴδιοι οἱ πολῖτες ἦσαν ὑποχρεωμένοι νὰ ἐργάζονται μὲ τὰ δικά τους χέρια, εἶναι πιθανὸ πῶς καὶ τὸ πνεῦμά τους θὰ στρεφόταν σὲ θετικώτερη, ἐπιστημονικώτερη, ἄς τὴν ποῦμε, κατεύθυνση· ἢ ἐπιστημονικὴ πραγματικότης περιορίζει κάπου τὴ θεωρητικὴ ἐπισκόπηση, ἐνῶ οἱ διαλεκτικοὶ ὀρίζοντες εἶναι ἀχανεῖς.

(Συνεχίζεται στὸ ἐπόμενο).

Θ. Α. ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ

ΤΑ ΜΑΤΙΑ ΣΟΥ

Τὰ μάτια σου...

Τὰ καστανά σου μάτια...

Γιόμισαν τὴν ψυχὴ μου μὲ τὴ φλόγα τους,
τὸν κόσμον ὅλο, τ' οὐρανοῦ τὰ πλάτια!

Τὰ μάτια σου...

Ὅταν γελοῦν,

γελáει ὁ Ἄπριλης, τὰ λουλούδια ἀνθίζουνε,
καὶ τ' ἀηδόνια στὴν κάρδιά μου κελαηδοῦν...

Τὰ μάτια σου...

Ὅταν κλαῖνε,

κλαίει ὁ καλὸς Θεὸς καὶ κλαῖνε κόσμοι μέσα τους...
Κι' ὅλα εἶναι πένθημα τριγύρω καὶ μοῦ φαῖνε.

Κι' ὅταν τὰ καστανά σου μάτια μοῦ μιλοῦν
τὸ σιωπηλὸ τραγοῦδι τῆς ψυχῆς σου,
κόσμοι γενιοῦνται γύρω καὶ γκρεμοῦν
κι' ἀνοίγουν τὰ κλειδιά τῆς παραδείσου...

ΣΠΪΤΙΑ ΣΦΑΛΙΣΤΑ

Μελαγχολικὰ σπίτια σφαλιστά,
μὲς τὶς γειτονιὲς τὶς ξεχασμένες
μὲ τὰ μαραμμένα τὰ βασιλικά,
τὶς ὠχρὲς μπογιὲς τὶς ξεβαμένες...

Μούχλα καὶ νοτιὰ καὶ σφιχτὴ καρδιά
σκόνη στιβαχτὴ σὲ κλειστὰ βιβλία,
πόθοι μακρνοὶ κι' ὄνειρα βουβά,
ποῦ ξυπνοῦν τῶν τάφων τὴ μελαγχολία.

Καὶ θολά, βαριά τὰ ἔρμα δειλινὰ
ὡς γλυστροῦν θλιμμένα πίσω ἀπ' τὰ μουράγια,
ποῦ ἔστησε φωληρά, μόνη ἀπ' τὰ πουλιά,
ἢ μοιρολογήτρα κουκουβάγια.

ΝΙΚΟΣ ΚΡΑΝΙΔΙΩΤΗΣ

ΠΑΡΑΒΟΛΕΣ

Γιὰ νὰ μὴ σταματᾶ καὶ νὰ μὴ ζαλιζέται τὸ ζευγμένο στὸ μαγ-
γάνι γαΐδουρι, τοῦ δένουν τὰ μάτια.

Κάτι τέτοιο περίπου κάνει καὶ ἡ σημερινή μας κοινωνία. Ἀφή-
νει τὸ λαουτσικό στραβὸ καὶ ἀμόρφωτο γιὰ νὰ δουλεύει ἀγόγγυστα
τὸ δικό της μαγγάνι.

* * *

Πολλές φορές ἀντίκρουσα ζευγμένα στὸ ἄροτρο ἢ στὸ ἀμάξι δυὸ
διαφόρων εἰδῶν ζῶα. Ἐνα βῶδι μὲ ἕνα γαΐδαρο, ἢ ἕνα μουλάρι
μὲ ἕνα ἄλογο.

Ἀφορμὴ πάντα ἢ φτώχεια τοῦ γεωργοῦ ἢ τοῦ ἀμαξᾶ.

Ἀφορμὴ ἢ ἀνάγκη.

Πολλές φορές ἀντίκρουσα ἀντρόγυνα τελείως ἀταίριαστα.

Ἀφορμὴ πάντα ἢ ἀρχοντιά τοῦ ἐνὸς ἢ τοῦ ἄλλου, πού δὲν
ἦτανε οὔτε γεωργός, οὔτε ἀμαξᾶς, μὰ κάτι ἄλλο :

Ἐκμεταλλευτὴς τῆς ἀνάγκης.

* * *

Μοῦ φαίνεται πὼς ὁ Δαρβίνος εἶχε πληρέστατο δίκαιο γιὰ τὴ
γνωστὴ του θεωρία.

Καὶ νὰ πῶς τὸ διεπίστωσα.

Εἶχα μιὰ ὠραία γατίτσα. Δοκίμασα κάποτε νὰ τῆς περάσω στὸ
λαιμὸ μιὰ κόκκινη κορδελίτσα καὶ «ξέσχισε» μὲ ἀγανάκτηση, τὰ
«ἱμάτιά της».

Εἶχα ἐπίσης μιὰ μαϊμουδίτσα. Ὅχι μόνο δὲν «ξέσχιζε τὰ ἱμάτιά
της» κάθε φορά πού τὴν στόλιζα μὲ φιογκάκια καὶ κεχλιμπίδια, μὰ
γινότανε δυὸ φορές μαϊμοῦ μὲ τὴν γελοία καὶ περήφανη πόζα πού
ἐπαίρνε.

* * *

Ἐπάρχουν ζῶα καὶ ζῶα.

Ζῶα πού τρώγουν ἄλλου εἶδους ζῶα, ζῶα πού τρώγουν χόρτα
καὶ ζῶα πού ἀλληλοτρώγονται.

Στὴν πρώτη κατηγορία ἀνήκουν τὰ ἄγρια θηρία, οἱ σκύλλοι,
ἀλεποὺδες κ.τ.λ.

Στὴν δεύτερη, οἱ γαΐδαροι, τὰ βῶδια κ.τ.λ.

Στὴν τρίτη τέλος, οἱ κατσαρίδες, τὰ μερμήκια κ.τ.λ.

Ὁ ἄνθρωπος θὰ ἀνήκει ἀσφαλῶς καὶ στὲς τρεῖς πιὸ πάνω κα-
τηγορίες, γι' αὐτὸ ἄλλωστε καὶ δικαίως ὀνομάζεται ὁ Βασιλεὺς τῶν
Ζῶων!

* * *

Μπροστὰ ὁ γαΐδαρος φορτωμένος τὰ στάχυα μιᾶς πλούσιας
συγκομιδῆς. Πίσω ὁ ἀφέντης μὲ τὸ ραβδί στὸ χέρι, πού ἔφετε ἀ-

λύπητα στή ράχη τοῦ ζώου, κάθε φορά πού τό δύστυχο δοκίμαζε νά ἀρπάξει κάτι ἀπό τό φορτίο του, γιά νά ἱκανοποιήσει τήν πείνα του.

Ἡ εἰκόνα τούτη τοῦ φορτωμένου τὰ στάχυα ζώου καί τοῦ ἀνθρώπου μέ τό ραβδί στό χέρι, πού τό κτυπάει ἀλύπητα κάθε φορά πού δοκιμάζει νά πάρει λίγο ἀπό τό φορτίο του, φέρνει ἀθελά μου στό νοῦ κάποια ἀλλή παρόμοια καθ' ὅλα εἰκόνα :

Τήν εἰκόνα τοῦ πεινασμένου ἐργάτη πού δουλεύοντας σέ κάποια πλοῦσια καί σημαντικά κερδοφόρα ἐπιχείρηση, ἀναγκάζεται νά κλέψει γιά νά ζήσει, καί πού οἱ νόμοι τον τιμωροῦν ἀμειλικτα γιά τό τέτοιο του ἔγκλημα.

ΑΠΙΣ ΑΚΑΜΑΣ

ΤΑΡΑΖΕΙ ΤΗΝ ΨΥΧΗ ΜΟΥ...

Ταράζει τήν ψυχή μου τρικυμία
 κ' εἶναι βαριά ἡ ζωή μου μέσ στό σπίτι
 ἔξω πυκνό σκοτάδι τήν εἰρήνη
 τυλίγει στά πλεμάτια τῆς σιγῆς.
 Φεύγει ἡ χαρά· κ' ἡ πίκρα πιά τρανεύει
 σά δράκοντας πολύζωος, φλογερός.
 Ἄγρια ἡ λύσσα τῆς κακίας νά ρημάξει
 ὄρμα τῆς καλοσύνης τῆ ζωῆ.
 Σβήνει τό φῶς, οἱ δρόμοι κλειοῦνε,
 τ' ἀγέρι σταματᾷ πιά νά φυσᾷ,
 βουρκώνουν τὰ νερά, καί τὰ τραγοῦδια
 ἀνάμνηση ἀπομένου θλιβερή....

Μά μέσ ἀπ' τή βουή καί τήν ἀντάρα
 γαλήνια τρεμοπαίζει μιᾶ φωνή,
 καί στής ψυχῆς μου τὰ μουντὰ σκοτάδια
 τ' ὄνειρο τῆς εἰρήνης ξαναζει....

Μὴν κλαῖς, λευκή ψυχή, τὰ βράδια
 τίς μέρες μὴ τίς κάνεις νύχτες σκοτεινές.
 Θ' ἀνάψουνε τὰ φῶτα πιά στήν πλάση,
 θά φύγουν τοῦ πολέμου τὰ θεριά.
 Εἰρήνη θά ξανάρθει στή ζωή μας,
 τίς μέρες μας χαρά θά ἡλιοφωτίζει,
 τ' ἀστέρια τήν ἀγάπη μας θά ραίνουν,
 κ' ἡ εὐτυχία μας ξανθὴ πιά θά σκιρτᾷ....

Ε. Κ. ΙΑΚΩΒΙΔΗΣ

ΓΕΩΡΓΙΚΑ ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ

(Συνέχεια από τὸ προηγούμενο καὶ τέλος).

13. Παροιμίες καὶ γνωμικά.

α) Πού ἀναφέρονται στὸν καιρό.

- (i) Ὁ Ὀκτώβρης ἔχ χορτόχρονος,
ὁ Νιόβρης κριθαράς
ταί' ὁ Δευσέβρης σιταράς.

Ἐὰν ὁ καιρὸς εἶναι πρῶτος καὶ οἱ βροχές κατὰ Ὀκτώβριον εἶναι ἄφθονες, θὰ ἔχωμεν «χορτόχρονον», θὰ βλαστήσῃ δηλ. καὶ θὰ ἀναπτυχθῇ ἄφθονο χόρτο, ὥστε ἡ κτηνοτροφία νὰ ἐξασφαλιστεῖ. Ἄν οἱ βροχές εἶναι ἄφθονες κατὰ Νοέμβριον, ἡ παραγωγή τοῦ κριθαριοῦ θὰ εἶναι πλουσία, ἂν δὲ κατὰ Δεκέμβριον, τότε ὁ χρόνος θὰ εἶναι σιταράς.

Τὸ γνωμικὸ αὐτό, τοῦλάχιστο γιὰ πολλὰ μέρη τοῦ τόπου μας, εἶναι ἀληθέστατο. Πρῶτες κατὰ Ὀκτώβριον βροχές, ἐνῶ εἶναι πολὺ εὐεργετικὲς γιὰ τὴν κτηνοτροφία, φέρνουν, ὅπως λέγουν οἱ γεωργοί, τὸν καιρὸν πίσω, ὅποτε καὶ ἡ παραγωγή σιτηρῶν ἐπηρεάζεται. Βροχές ἄφθονες κατὰ Νοέμβριον ἐξασφαλίζουν καλὴν παραγωγή κριθαριοῦ, αἱ δὲ τοῦ Δεκεμβρίου καλὴν παραγωγήν σιταριοῦ.

- (ii) Ἄμα σιονίζει ὁ Ὀκτώβρης,
πούλληνε βούδια τσιαὶ γόραζε σιτάρην,
Ἄμα σιονίζει ὁ Νιόβρης,
πούλληνε σιτάρι τσιαὶ γόραζε βούδια.

Πρῶτα χιόνια εἶναι τὸ προμήνυμα κακῆς γεωργικῆς χρονιάς. Ἀντιθέτως χιόνια κατὰ Νοέμβριον προμηνύουν καλὴν χρονιάν.

β) Πού ἀναφέρονται στὴν καλλιέργεια.

- (i) Χωρεῖς τον τσεῖνον τὸν πελλὸν
πού κάμνει τὸ ζευκάρην;
Ἐν νὰ ρωτᾷ ὁ τσύρις του
πού βάλουν τὸ σιτάρι.

- (ii) Νιᾶσ' με, διόλις' με καλὰ
ἀνάκοιπέ με ἀνάρα
τσιαι σπείρε με φτανὰ—φτανὰ
νὰ σοῦ γεμώσω ἀμπάρκα.

Καλή παραγωγή προϋποθέτει: Ἐπιμελημένην, προσεκτικὴν καὶ συστηματικὴν προετοιμασίαν τοῦ χωραφιοῦ, ἄλλως «ἐν νά ρωτᾶ ὁ τσοῦρις του ποῦ βάλλουν τὸ σιτάρι».

γ) Ποῦ ἀναφέρονται στὸν σπόρο.

- (i) Ποῦ κουλουλίζει τὸν νιατὸν
τσιαὶ μελετᾶ τὸν σπόρον,
στὰ ἄλωνεσηκώματα
χωρεῖ τσι' ἀναστενάζει.
- (ii) Τσαιρὸν χάννε
τσ' ὄργον μέχ χάννεις.

Στὴν καλλιέργειαν τῶν σιτηρῶν μεγάλην σημασίαν ἔχει ἡ ἐποχὴ τῆς σπορᾶς καὶ ἡ κατάστασις τοῦ χωραφιοῦ ὡς πρὸς τὴν ὑγρασία —τὸν ὄργον—ποῦ τὸ χωράφι θὰ ἔχει κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς σπορᾶς· γιὰ τὸ καὶ ὁ γεωργὸς δὲν πρέπει νὰ «κουλουλίζει», «μελετᾶ» καὶ νὰ χάνει τὸν ὄργον.

δ) Ποῦ ἀναφέρονται στὸν θερισμόν.

Γιὰ τὸ σιτάρι:—

- (i) Θέλεις νὰ μὲ χαρεῖς;
Θέρισ' με συγγλωρίν.

Τὸ σιτάρι νὰ θερίζεται προτοῦ τελείως ὠριμάσει.

Γιὰ τὸ κριθάρι:—

- (ii) Θέλεις νὰ μὲ χαρεῖς;
Ἄησ' με νὰ κashiάσω.

Τὸ κριθάρι νὰ θερίζεται ἀφοῦ τελείως ὠριμάσει.

ε) Ποῦ ἀναφέρονται στὴν ἀμειψισπορά.

- (i). Βάλε κουτσιὰ τὴν ποκουτσιὰν
νὰ ξιληφτεῖς τὸν σπόρον.
- (ii) Ἐσπειρες με τσιαὶ πέρου
τσιαὶ σπέρνεις με τσιαὶ φέτι
ἐν νάμ μέφ φᾶς τσελεπέτι.

Γιὰ πολλοὺς καὶ διαφόρους λόγους δὲν πρέπει τὸ ἴδιον φυτὸν νὰ καλλιεργῆται συνεχῶς στὸ ἴδιο χωράφι, γιὰ τὴν ἀποτελέσματα θὰ εἶναι τότε πολὺ ἄσχημα.

ζ) Ποῦ ἀναφέρονται στοὺς κήπους, τὰ δένδρα κ.τ.λ.

- (i) Τὸ περβόλιν ταῖζει:
Shuφτοὺς σαράντα,
στεκάμενον μαγκόναν.

Ὁ κήπος ἀποδίδει ἂν καλλιεργηθῆ καλὰ καὶ ὄχι μὲ τὴν τεμπελιά.

- (ii) Ἐναν γρόνον ἄκομον (τὸ ἀμπέλι)
ἑπτὰ γρόνια ἄκαρπον.

Τὸ ἀμπέλι γιὰ νὰ ἀποδώσει, ἀνάγκη τακτικὰ νὰ καλλιεργῆται.

η) Ποῦ ἀναφέρονται στὰ ζῶα.

- (i) Στὲς κούελλες βοσκὸν
τσιαι στὸ χωράφιν ἄλετρον.

- (ii) Ὁ κούελλος θέλει κάμπον
τσι' ὡς τρώει χῶματα.

Ὅπως τὸ χωράφι θέλει, γιὰ νὰ ἀποδώσει, καλὴν καλλιέργειαν, ἔτσι καὶ τὰ πρόβατα θέλου καλὸν βοσκὸν καὶ ἀρκετὴν ἔκτασιν γιὰ νὰ βόσκουν.

θ) Ποῦ ἀναφέρονται στὴν ζωὴν τοῦ γεωργοῦ καὶ τὸ ἐπάγγελμά του.

- (i) Τὸ καλοτσαῖριν ἔμ πυρὰ
σθειμῶναν ἔγ κρυότη,
ὄπκιος φοᾶται τσιαι τὰ δκνὸ
τὴν τσεφαλὴν του τρώ τὴν.

Τὸ γεωργικὸν ἐπάγγελμα θέλει ἄνθρωπον ἀρκετὰ σκληραγωγημένον ποῦ νὰ ἀντέχει στὴν ζέστην καὶ τὴν ψύχρα, ἄλλως ἐκεῖνος ποῦ φοβάται καὶ τὰ δυὸ αὐτὰ «τὴν τσεφαλὴν του τρώ τὴν».

- (ii) Ὅπκιος ξοδκιάζει τρανταδινὸ
ἄμα σοδκιάζει τραντα,
στὴν φυλακὴν τὸν πέρνουσιν
τσι' ἔν τοῦ διοῦν ἀμάνταν.
Τσι' ὄπκιος σοδκιάζει τρανταδινὸ
ἄμα ξοδκιάζει τραντα
ἔν νοικοσύρις πάντα.

Ὁ καλὸς καὶ προβλεπτικὸς νοικοκύρις δὲν τὰ ξοδεύει ὅλα ἀλλὰ φροντίζει ἔστω καὶ λίγα νὰ ἀποταμιεύσει.

- (iii) Ποῦ τὸ νερὸν τὸ τρεξιμιὸν
ὡς τὸ νερὸν τοῦ λάκκου
ἔσσει τὴν ἴδικιαν δικιαφορὰν
πῶσσει ὁ φτωχὸς τοῦ ἄρχου.
- (iv) Νερὸν τρεχᾶτον
πουντσὶν γεμᾶτον
Νερὸν λαχιστὸν (ἢ κρεμμαστὸν)
πουντσὶν ξιληφτόν.

Τὸ πηγαδίσιο νερὸ ἐκτὸς ποῦ δὲν εἶναι πάντα σταθερὸ καὶ ἄφθονο, στοιχίζει καὶ πολὺ περισσότερο σὲ κόπο καὶ ἔξοδα ἀπὸ τὸ πηγαῖο.

(v) Ἄκραν κατοῖκα
τσιαὶ μέσην σπέρνε.

Γιὰ νὰ μὴ ἐνοχλεῖς καὶ ἐνοχλῆσαι φρόντιζε νὰ κατοικᾷς στὴν ἄκρη τοῦ χωριοῦ καὶ νὰ σπέρνεις στὴν μέση ἄλλων χωραφῶν.

14. Γεωργικὰ τραγούδια κ.τ.λ.

1. Ἀρχάστηκα ἄν'αν συγγενῇ
τρία τσοιλὰ κιστάριν,
τὸ θερικόν του καρτερά
νὰ πάεις νὰ σὲ γτάρει
Τσιαὶ νὰ σὲ βάλει δικυὸ σάλες
τσιαὶ τέσσερις ἀνιάχιν,
νὰ κάμει τὸ κορμάχιν σου
μαῖτρον σὰν τὸ λουλάχιν.

Ἀρχάστηκα ἄν'αν συγγενῇ
τρία τσοιλὰ σιτάριν,
τὸ ἔπκισεν τὴν ἀμπούστιαν του
τσι' ἐξέην πὰ σι' ἀμπάριν,
πιστέβκετε γονάτισεν
τὸ ἀρχίνησεν τσιαὶ μέτρον
τὸ ἔδωκέμ μου ὁ ἀσυγχώρητος
οὔλον κουφὰ τσιαὶ πέτρον.

2. Τὸ τραοῦν τοῦ ἀμπελιοῦ.

Ἀμπέλιμ μου πλατόφυλλον τσιαὶ πυκνοφυτεμένον
(ἦ: τσιαὶ πολλοκαρπεράτον)

ἦσαν οἱ οἰκοφελέτες μας τσιαὶ τ' ἄσπρα τους ζητοῦσιν
(ἦ: ἦσαν οἱ οἰκοφελέτες μας τσιαὶ θέλουν τὸ **καρσάτον**)
τσιαὶ θέλουν τ' ἄσπρα, γιὰ τὰ δικάφορα, γιὰ μήκαρον ἐσέναν.

Τ' ἀμπέλιμ στόμαν ἔκαμεν τσιαὶ λέει τοῦ ἀφέντη:

Βάλε νὰ μὲ κλαέψουσιν γέροι μὲ τ' ἄσπρα γένια
τσιαὶ νὰ μὲ λακανώσουσιν τὰ νέα παλληκάρκα
τσιαὶ νὰ μὲ μουτικοκόψουσιν τ' ἀπάρθενα κοράσσια.
Κάτσε πυθάγκα ἐφτάζωνα τσιαὶ γιῶ νὰ τὰ γεμώσω
τσιαὶ ποῦ τὸ καμπανάριμ μου τὸ ρκός σου νὰ πκιερῶσω
(ἦ: τσιαὶ ποῦ τὸ τσεφαλάριμ μου τὸ ρκός σου νὰ πκιερῶσω)
τσιαὶ ποῦ τὸ καμπανάριμ μου πυθάγκα νὰ γεμώσω).

15. Ἦθη, ἔθιμα, προλήψεις κ.τ.λ.

α) Κατὰ τὸ φούρνισμα τῶν ψωμιῶν ἡ γυναῖκα ποὺ φουρνίζει παίρνει στὰ χέρια τῆς τὸ *πούμα*, (τὸ πῶμα) τοῦ φούρνου, χοροπηδᾷ μπροστὰ στὸ στόμιον τοῦ φούρνου καὶ ἀφοῦ πεῖ τὰς λέξεις: *Κότσινα σὰν τὰ μῆλα τσιαὶ ψηλὰ σὰν τὴν καμήλα*, κλείει μὲ τὸ «πούμα» τὸν φούρνόν.

β) Γεωργὸς ὁ ὁποῖος μεταβαίνει μὲ τὰ ζευγμένα στὸ ἄροτρο βῶδια τοῦ στὰ χωράφια γιὰ καλλιέργειαν, θεωρεῖ πολὺ ἄσχημον νὰ τὸν διασταυρώσουν στὸν δρόμον.

γ) Ἄπο πολλοὺς γεωργοὺς θεωρεῖται ἀμάρτημα νὰ χρησιμοποιοῦν ἄροτρον ἢ ζυγὸς, ὅσον παλαιὰ καὶ κατεστραμμένα καὶ ἂν εἶναι, ὡς καύσιμος ὕλη.

δ) Ὅταν τὸ κρασί κουλλιαστεῖ ἀπὸ «ἄτσαλον» ἄνθρωπον, ξυνίζει.

ε) Δρασκέλισμα τῆς *βέγκας* (τοῦ σωροῦ) σιτηρῶν κατὰ τὸ ἀνέμισμα θεωρεῖται πολὺ κακὸν καὶ περιοριστικὸν τῆς ἀποδόσεως.

ζ) Ὅρνιθα ποὺ κράζει σὰν πετεινὸς θεωρεῖται κάκιστος οἰωνός. Σφάζεται μὲ ξυνάρι στὸ κατώφλι τοῦ νοικοκύρη.

η) Ὅταν ἡ κλώσσα ἀρχίσει ἐπάσιν Κυριακὴν ἢ Ἁγίαν Παρασκευὴν, τὰ πουλιὰ ποὺ θὰ ἐκκολαφθοῦν θὰ εἶναι ὄλα πετεινοί. Τὰ αὐγὰ δὲν ἐκκολάπτονται διόλου ἂν ἡ ἐπάσιν ἀρχίσει τὸ Σαββάτο τοῦ Λαζάρου. Τὰ αὐγὰ «λαζαρώνουν» καὶ καταστρέφονται.

θ) Ἐκεῖνος ποὺ *ἀροθυμᾷ*—ποὺ φοβᾷται νὰ παραμείνει μόνος τοῦ στὸ σκοτάδι—γίνεται τολμηρότερος ὅταν φάγει μουχλιασμένο ψωμί.

16. Λέξεις γεωργικῆς σημασίας.

Ἄβκοιτῆ ἢ, «ποὺ κάτω ποὺ τὸν βραμὸν ἠῦρα μίαν ἀβκοιτῆν»=μέρος ποὺ ἡ ὄρνιθα γεννᾷ αὐτοβούλως τὰ αὐγὰ τῆς.

Ἄβκατίζω. «ἂδ δὲν ἀβκατίσει τὸ χωράφιν μὲν τὸ σχαίρεσαι»=καλλιεργῶ καλὰ ὥστε τὸ χῶμα τοῦ χωραφιοῦ νὰ ἀφρουγιάνει τελείως.

Βερίκόβνω=σπέρνω τὸ χωράφι χωρὶς νὰ τὸ νιάσω καὶ χωρὶς ἄλλην προκαταρκτικὴν καλλιέργειαν.

Βλοῦγγος ὁ,=στάλη, τυρόπηγμα.

Γλίγκος ὁ,=νέος τρυφερός βλαστὸς τῶν δένδρων.

Γυρὸς ὁ,=καλαμωτὴ χρησιμοποιουμένη γιὰ τὴν ἐκτροφήν μεταξοσκώληκος.

Δράπαλον τό,=ζῶον πολὺ ζωηρόν. «Τοῦτον τὸ πουλλὶν ἔδ δράπαλον.»

Διπλόκουρον τό, «τὰ δεμάδκια μας ἔδ διπλόκουρα»=δὲν ἔχουν βλοῦς τοὺς στάχεις ἀπὸ τὴν μίαν πλευρὰν τοῦ δεματιοῦ ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὰς δύο.

Ἐφτερινὸν τό, ἐφτερινὸν αὐγκόν,=αὐγὸν φρέσκον τῆς ἰδίας ἡμέρας.

Ἐλάρμησα=γεμίζω ἓνα μέρος μὲ πέτρες καί,

Ἐξιλάρμησα=ἐκαθάρισα ἓνα μέρος ἀπὸ πέτρες.

Ζηφουλιά ἢ, «σήμερα σ'ἄν ἐτάρασσα τὰ κλάδκια ηὔρα μιὰν ζηφουλιὰν»=ἔχει τὴν ἴδιαν σημασίαν μὲ τὸ ἀβκοτιχά.

Ζυὸς ὁ, «φέτος ἔν νά σπείρωμεν τὸν τάδε ζυὸν τοῦ χωρκοῦ»=περιοχή.

Θράψωμαν τό, τοῦ ἀμπελιοῦ=ἀποπληξία τῆς ἀμπέλου.

Θυμὸς Θεοῦ=τὸ χαλάζι.

Καταστρώνω δεμάδκια=ρίπτω ἐπὶ τοῦ ἀλωνιοῦ τὰ σιτηρὰ γιὰ νά ἀρχίσω ἀλωνισμόν.

Κατσαφάριν τό, «ἂν ἔπεφτεν ἀλλόναν κατσαφάριν εἶθεν νά κωμωμεν ἄλλον τόσον σιτάριν»=ἐλαχίστη ποσότης βροχῆς.

Λαργάχα τὰ, «ἔβρεξεν τσι ἔκαμεν τὰ χωράφκια λερνάχα—λαργάχα»=αὐλάκια, χανδάκια.

Λάππη ἢ, «τοῦτη ἡ λάππη κάμνει καλὸν ἀμπέλιν»=μικρὰ κοιλὰς εὐρισκομένη μεταξὺ δύο λόφων.

Μερμούχιν τό,=μύρμηκας.

Μόζεται, «ποὺ τὴν πολλὴν τὴν δίψαν τὰ σπαρμένα μόζονται»=οἰμῶζω.

Νάχα τὰ,=οἱ τρυφεροὶ βλαστοὶ τῶν δένδρων.

Νηλιόκρουση=πανσέληνος.

Ξηλετριζώ, ἐπῆσ τσιαὶ ξηλέτρια τὸ κριχάριν»=καλλιεργῶ ἓνα χωράφι σπαρμένον ἤδη καὶ βλαστημένον.

Ξηκατριζώ, ἐξηκάρτισα τὸ χωράφι=ἔχω καλλιεργήσει τὸ μεγαλύτερον μέρος τοῦ χωραφιοῦ.

Ὄζος ὁ,=ρόζος.

Ὀμπριον τό=τὸ ὄμβριον νερό.

Παραριζάρκα τὰ,=παράριζα, παραφυάδες.

Ποτόχιν τό,=πρόσαιγον.

Ράμα ἢ, «νά πᾶ νά κόψω ράμες ν' ἀμματίσω ἐληές»=ἔμβολιο-φόρος κλάδος.

Ράσμαν τό,=τὸ σύστημα μακροκλαδώματος τοῦ ἀμπελιοῦ.

Σκλημός ὁ,=μέρος χαλικῶδες.

Σλονα τὰ,=τὰ κάτω ἀπὸ τὰ δένδρα ξηρὰ φύλλα καὶ μικρὰ ξηρὰ κλαδιά.

Ταμάριν τό, «ὁ λακκοτρύπης σήμερα ηὔρεν ἄλλον ταμάριν»=ἄλλο στρώμα γῆς.

Τριὸς, ὁ, «Πκιάς τοὺς τριοὺς του τσιαὶ νάβρεις τὸ κτηνὸ σου»=τὰ ἴχνη του, τὰ ποδοπατήματά του.

Φαρούκα ἢ,=ἀπόχη.

Φαροῦν τό,=πολὺ μικρὸν ἄλωνι.

Χαλιῶ καὶ **χαλιζώ**—«νά πᾶ νά χαλίσωμεν ἐληές σήμερα»=νά συλλέξωμεν.

Χολὸν τό,=τὸ πρωτόγαλον.

Ψιννα ἢ,=τὰ πίπτοντα τελείως ἄωρα καὶ ἀγονιμοποίητα σῦκα.

Ψουμωμένον τό,=τὸ τελείως ὠριμὸν καὶ ἔτοιμον γιὰ θέρισμα σιτάρι.

Α. ΠΑΝΑΡΕΤΟΣ

ΖΩΗ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗ

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ

Δημοσιεύω παρακάτω μιὰ ἐπιστολή πού μου ἔστειλε ὁ κ. Θ. Σοφοκλέους, γιατί πιστεύω πὼς τὸ ζήτημα πού θίγει εἶναι γενικοῦ ἐνδιαφέροντος καὶ πρέπει ν' ἀπασχολήσει σοβαρὰ τοὺς Κυπρίους καὶ τοὺς ἄλλους "Ἕλληνας τοῦ ἐξωτερικοῦ.

Ἡ νεοελληνικὴ λογοτεχνία εἶναι μιὰ πραγματικότητα, ἀξιοζήλευτη, παρ' ὅλα τὰ ἐμπόδια πού συνάντησε στὴ δημιουργία της, ἐμπόδια κ' ἐσωτερικά κ' ἐξωτερικά. Τέσσερα λογαριάζω πὼς ἦταν τὰ σημαντικότερα ἐμπόδια: Πρῶτο, ἡ γλωσσικὴ ἄβεβαιότητα, πού ἔφθασε ὡς τὴν ἄρνηση τῆς νέας γλωσσικῆς πραγματικότητας τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ. Δεύτερο, ἡ παρεξήγηση τῆς τεράστιας κλασικῆς πνευματικῆς παραγωγῆς, μιᾶς παραγωγῆς λαμπρῆς καὶ φωτεινῆς, βαριᾶς καὶ ἀκριβῆς, πού ὁμοία τῆς κανένας λαοῦ δὲν εὐτύχησε νὰ ἔχει. Τρίτο, ἡ ἀμορφωσιά τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ στὰ πρῶτα χρόνια τῆς ἐλευθέρωσης του. Τέταρτο, ἡ παρεξήγηση τῆς εὐρωπαϊκῆς λογοτεχνικῆς παραγωγῆς, παρεξήγηση πού κατάντησε στὴν ὥχρη μίμηση καὶ στὴν κακὴ ἀντιγραφή, χωρὶς νὰ δοθεῖ ἡ πρεπούμενη προσοχὴ στὴ νεοελληνικὴ πραγματικότητα.—Κοντὰ σ' αὐτά, ἢ κι ἀπ' αὐτά τὰ ἐμπόδια, παρουσιάστηκαν κι ἄλλα, πού δυσκόλεψαν τὴ δημιουργία τῆς νεοελληνικῆς λογοτεχνίας καὶ πῆσαν τὴ ζωὴ τῆς στὰ πρῶτα τῆς ἐλεύθερα βήματα.

Κι ὅμως ἦτανε τόση ἡ γενικὴ ζωτικότητα τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ στὸ 19ο καὶ στὸν 20ο αἰῶνα, πού μαζί μὲ τὸ ἄπλωμα του τὸ κρατικὸ σ' ἐλεύθερη ὄντοτητα προχωροῦσε ἐνισχυμένη καὶ ἡ πνευματικὴ του δημιουργία, ἡ πολιτιστικὴ του ἐνέργεια ὅλο καὶ σὲ πῖο καθορισμένες, βέβαιες, βιώσιμες καὶ ἀξίες μορφές. Καὶ ἡ νεοελληνικὴ λογοτεχνία δὲν εἶναι ἡ μικρότερη κ' ἡ λιγώτερο σημαντικὴ ἐκδήλωση τῆς πνευματικῆς ζωτικότητας καὶ καλλιέργειας τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ σήμερα.

Μὰ μὲ τὸν πόλεμο κινδυνεύει νὰ ξεχαστεῖ ἡ πνευματικὴ παραγωγή του,

ἢ λογοτεχνία του ἰδιαίτερα. Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία πὼς ὁ πόλεμος καὶ οἱ περιπέτειες του δημιούργησαν γιὰ τὴν Ἑλλάδα νέα ἐνδιαφέροντα, νέα προβλήματα καὶ νέες ἀνάγκες, πού μεταπολεμικὰ θὰ πάρουν δεῦτερην ἀκόμα μορφή. Οἱ Ἕλληνικοὶ πνευματικοὶ ὀρίζοντες θὰ εἶναι διαφορετικοὶ καὶ πολλές παλιές «ἀξίες» θὰ σβήσουν, ἀνίκανες νὰ ζήσουν στὴ νέα πραγματικότητα.

Μὰ ὅποιες καὶ νὰ εἶναι οἱ μεταπολεμικῆς ἑλληνικῆς πνευματικῆς κατευθύνσεις, δὲν μποροῦν νὰ εἶναι στροβές, ἀνεδαφικῆς καὶ χωρὶς στερεὰ θεμέλια στὴν καλὴν ἑλληνικὴ παράδοση. Μόνον ὅσοι λαοὶ δὲν ἀρνιούνται τὸν ἑαυτὸ τους μποροῦν νὰ ἐπωφεληθοῦν γόνιμα ἀπὸ τῆς παγκόσμιες μεταβολές καὶ νὰ δημιουργήσουν δικὸ τους βίωσιμο πολιτισμὸν—μόνον ὅσοι δὲν ἐπιστοῦν ἀπὸ τὰ νέα διδάγματα καὶ κινήματα, μὰ κατορθώσουν νὰ διοχετεύσουν λογικὰ καὶ μετρημένα μέσα στὴ ζωὴ τους, νὰ τὰ μετουσιώσουν στὸ δικὸ τους χαρακτήρα, μόνον αὐτοὶ θὰ περισωθοῦν σὰν ὄντοτες αὐθύπαρχτες καὶ δημιουργικῆς μέσα στὴν κοσμογονία πού συντελεῖται τώρα.

"Ἰσα ἴσα γι αὐτὸ ἢ ὡς τώρα πνευματικὴ παραγωγή τῆς νέας Ἑλλάδας πρέπει νὰ μὴν ἀγνοηθεῖ στὴν πνευματικὴ ἀναδημιουργία πού μᾶς ἔρτοι, ἀλλὰ νὰ μελετηθεῖ σύντονα, προσεχτικὰ, ἀπροκατάληπτα καὶ νὰ χρησιμέψει σὰ βάση, πᾶνω στὴν ὁποία θὰ στηριχτεῖ ἡ μελλοῦμενη ἐργασία μας.—Ὅσα στοιχεῖα τῆς εἶναι βιώσιμα—καὶ ἔχει πολλά τέτοια—θὰ τὰ δεχτεῖ, θὰ τὰ καλλιεργήσει, θὰ τ' ἀνυψώσει καὶ θὰ τὰ τελειοποιήσει—ὅσα εἶναι πιά ξεπερασμένα, ἀνεπίδεχτα ἐξέλιξης ἢ προσαρμογῆς, αὐτὰ θ' ἀφεθοῦν στὴν περιοχὴ τῆς ἱστορικῆς γνῶσης μόνο.

Ὅπωςδήποτε ὅμως ἢ ὡς τώρα νεοελληνικὴ λογοτεχνία—γιατὶ αὐτὴ μᾶς ἐνδιαφέρει στὸ σημεῖωμα τοῦτο—πρέπει νὰ μελετηθεῖ τώρα, νὰ μελετηθεῖ πλατιά καὶ βαθιά γιὰ νὰ ξεχωριστοῦν οἱ πραγματικὰ βιώσιμες ἀξίες τῆς, ν' ἀναθεωρηθοῦν οἱ ἀπόψεις μας γιὰ τὰ πολλά σημεῖα τῆς, νὰ γίνει ἀνακατάταξη, ἀνασύνταξη καὶ ἀναπροσαρμογὴ στὴν οὐσία καὶ στὴ μορφή τῆς μὲ τὴν κριτικὴ ἔρευνα.

Δέν ξαίρω τί μπορεί νά γίνει στόν άλλο ἔξω Ἑλληνισμό στό σημεῖο αὐτό, μὲν στήν Κύπρο—πού πιστεύω πῶς μεταπολεμικά θά παίξει σημαντικώτατο ρόλο στήν ἑλληνική ἀναδημοσύργια—πέφτει τώρα τό βαρὺ καί τιμητικό ἔθνικο καθήκον νά στρέψει ἀποτελεσματικά τήν προσοχή της στήν ἔρευνα, τή μελέτη καί κριτική διαφώτιση ζητημάτων τῆς νεοελληνικῆς λογοτεχνίας. Ἔχουν καθήκον οἱ ἀρμόδιοι νά μεταδώσουν στίς νέες γενεές οὐσιαστικώτερη καί βαθύτερη γνώση τῆς νεοελληνικῆς λογοτεχνίας, καί μέ κατάλληλες ἐνέργειες ν' ἀπλώσουν τή διαφώτιση αὐτή καί σέ πλατώτερα λαϊκά στρώματα. Ἡ ἀποψη τοῦ κ. Σοφοκλέους πῶς αὐτό θά μπορούσε νά γίνει «μέ σύντομες περιλήψεις, ὑποβοηθητικές ἀναλύσεις ἢ μελέτες», πρέπει νά πραγματοποιηθεῖ, ὀργανωμένη ὁμως συστηματικά, ὥστε τὰ ἀποτελέσματα νά εἶναι ὀριστικά καί μόνιμα. Ἄς τό ἔχουν ὑπόψη τους τὰ σωματεῖα μας, πού τόσον ἀμελέτητα—δυστυχῶς—διοργανώνουν κάποτε τίς διαλέξεις των. Ἄς τό ἔχουν ὑπόψη τους οἱ διανοούμενοι μας, πού ὀμφαλοσκοποῦν αὐτάρεσκα καί ἀπρακτοῦν, ὅταν δέν δροῦν ἀνοργανῶτα καί ἀποσπασματικά. Προπάντων ὁμως ἄς τό ἔχουν ὑπόψη τους τὰ σχολεῖα μας, κατώτερα καί ἀνώτερα, γιά νά κάνουν γονιμώτερη καί συστηματικώτερη τή δράση τους στο πεδίο αὐτό.

ΚΩΣΤΑΣ ΠΡΟΥΣΗΣ

ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ

Η ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

Ἀγαπητέ μου,

Κοντεύουν τώρα 3 χρόνια πού ἡ Ἑλλάδα μας δέν εἶναι πιά ἐλεύθερη καί δέν ξέρομε πόσο ἀκόμη θά κρατήσῃ ἡ δουλεία, ἂν καί τώρα κάθε ἐλπίδα σύντομου γυρισμοῦ τῆς Ἑλευθερίας σ' ἄγια χρώματά της εἶναι περισσότερο βάσιμη ἀπό κάθε ἄλλη φορά. Πάντα ὁμως ἡ σκλαβιά, ὅσο σύντομη κι' ἂν εἶναι ἔχει ἀνυπολόγιστες συνέπειες πάνω στήν πνευματική πρό πάντων ζωὴ τοῦ ἔθνους. συνέπειες τέτοιες πού κάποτε οὔτε αἰῶνες δλόκληροι δέ θά τίς ἔφερναν.

Δέν ξέρω ἂν σήμερα ὑπάρχει πνευματική κίνηση στή δουλωμένη Ἑλλάδα καί πού στρέφεται, οὔτε κι' ἂν ὑπάρχει λογοτεχνία καί τι εἶδους εἶναι. Πριν ὁμως σκλαβώθῃ κι ἴσα μέ τήν ἡμέρα πού σκλαβώθηκε ἡ Ἑλλάδα ἄρχισε νά δείχνῃ μίαν ἀξιόλογη πνευματική κίνηση κι' εἶχε μιά λογοτεχνία, πού ὅποια καί νάναί ἡ ἀξία της εἶναι πάντα ἡ νεοελληνική μας λογοτεχνία καί μ' αὐτή κρινόταν ἡ ἡ θέση μας ἀνάμεσα στήν παγκόσμια λογοτεχνία, μ' αὐτή κυρίως τρέφονταν οἱ νεοέλληνες καί πάνω σ' αὐτή γινόταν καί γίνεται ἡ διδασκαλία τοῦ μαθητήματος τῶν Νέων Ἑλληνικῶν στό σχολεῖά μας.

Τί γίνεται ὁμως τώρα; Ἐξ αἰτίας τοῦ πολέμου καί τῆς ξενικῆς κατοχῆς τῆς Ἑλλάδος δέ μπορούμε πιά νά προηθευόμαστε τίς ἐκδόσεις τῶν νεοελλήνων συγγραφέων, ὄχι βέβαια ἐκείνων πού τυχόν συνεχίζουν κάποια λογοτεχνική παραγωγή κάτω ἀπό τόν ξενικό ζυγό, ἀλλά ἐκείνων πού ξέραμε πριν, ἂν ἐννοεῖται μπορούν νά ὑπάρχουν καί στήν Ἑλλάδα τέτοιες ἐκδόσεις. Στήν Κύπρο ἔξ ἄλλου μόνο τὰ τελευταῖα χρόνια ἄρχισε στενώτερη ἐπικοινωνία μέ τήν Ἑλλάδα καί μεγάλωσε κάπως ἡ γνωριμία μας μέ τή νεοελληνική λογοτεχνία. Γι' αὐτό φοβῶμαι πῶς οἱ ἐκδόσεις νεοελλήνων συγγραφέων πού βρίσκονται στήν Κύπρο θάναί πολύ περιορισμένες καί ὅποσδήποτε θά εἶναι ἀδύνατο νά ἱκανοποιήσουν μιά μεγαλύτερη ζήτηση, ὅτι ὑπάρχει ἐδῶ εἶναι καί οἱ δημόσιες ἀκόμη βιβλιοθήκες λειψό καί τυχαιοῦ ὅποια βρίσκουμε ἄρτιο τό ἔργο πολλῶν συγγραφέων καί πολλῆς φορῆς ἀπό μερικούς συγγραφείς οὔτε ἓνα. Μερικῶν συγγραφέων, ξέρω, βρίσκονται περισσότερα ἔργα καί σέ ἀφθονώτερα ἀντίτυπα, γιατί ἔτυχε ν' ἀρέσουν περισσότερο στό πολύ ἀναγνωστικό κοινό, μ' οἱ πιά γνωστοί δέν εἶναι πάντα κι' οἱ καλύτεροι, καί ἐν πάσῃ περιπτώσει δέν εἶναι ἄρκετοι γιά μίαν ἄρτια ἰδέα τῆς νεοελληνικῆς λογοτεχνίας. Τόν τελευταῖο καιρό ἄρχισαν νά παρουσιάζονται συγγραφείς μέ ἀξιόλογο ταλέντο καί πού ὑπόσχονταν πολλά ἂν δέν πλάκωνε ἡ ἔθνική καταγίγδια, καί πού τὰ

ονόματά τους ακόμη πολύ λίγο είναι γνωστά σ' έμάς. Έτσι κινδυνεύουμε να χάσουμε την έπαφή μας με τή νεοελληνική λογοτεχνία ή να καταγινόμαστε μ' αυτή τόσο συμπτωματικά σάν να πρόκειται για μιιά χαμένη υπόθεση· στο σχολείο είμαστε υποχρεωμένοι να περιοριζόμαστε σε πολύ λειψά πράματα για τήν έλλειψη νεοελληνικών κειμένων και σπάνια τά παιδιά μπορούν να βρiscουν έργα νεοελληνικής λογοτεχνίας για να συμπληρώσουν τις γραμματολογικές γνώσεις τους και δυσκολεύονται να συμπληρώσουν τό αίσθημα τής νεοελληνικής γλώσσας. Τό άναγνωστικό κοινό έξ άλλου είναι βέβαιο πώς με στοργη κι εύχαρίστηση θά διάβαζε τή νεοελληνική λογοτεχνία· κι' αυτά όλα ανεξαρτήτως τής υποχρέωσης που έχουμε όλοι να μη αφήσουμε να κοπή ο σύνδεσμός μας με τήν έθνική μας λογοτεχνία· δυστυχώς τώρα και μεγάλα άκομη ονόματα τής νεοελληνικής λογοτεχνίας κοντεύουν να ξεχαστούν· άσφαλώς τό κακό, άν δέν είναι δυνατό να θεραπευτή έντελώς, όπως και δέν είναι, πρέπει να περιοριστή.

Τι μπορούμε όμως έμεις έδω να κάνουμε; Με τήν έλλειψη κειμένων, χαρτου, οικονομικών πόρων κτλ. δέ μπορούμε να κάνουμε άνατυπώσεις ή καινούριες εκδόσεις, όπως έπεχειρήθηκε να γίνη στην Άλεξανδρεία (έκδοση Κάλβου από τους Νεοαλεξανδρινούς). Δέ θά μπορούσαμε όμως τουλάχιστο να δίνουμε σύντομες περιλήψεις ή να κάνουμε υποβοηθητικές άναλυσεις ή μελέτες ή κατι άλλο τέλος πάντων ανάλογο του έργου των νεοελλήνων συγγραφέων, ώστε τουλάχιστο να μη κινδυνεύουν να σβηστούν όλότελα από τή μνήμη μας και να κρατούμε πάντα ζωντανό τό ένδιαφέρο για τήν έθνική μας λογοτεχνία ίσα με τήν ημέρα που θ' άρχιση να συνεχίζεται και πάλι έλεύθερη; Δέ νομίζεις πώς έχουμε τήν υποχρέωση κι' άξίζει τον κόπο να σκεφτούμε όλοι σοβαρά τό ζήτημα αυτό:

Δικός σου,

Θ. Α. ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ

ΓΛΩΣΣΙΚΑ ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ

ΚΥΠΡΙΑΚΟΝ ΧΕΙΡΟΓΑΦΟΝ

(Συμπληρωματικά)

Σχετική με τό παιδίαινα κι η λ. παιδικισούνη (=νεανική ηλικία). Δές τ. θαλάσσου και Μενάρδου. Η γενική κατά Κυπρίους, σ. 436 Ο Σακελ. 504 και τ γάλιν—άλιν. Ο τ παρκάτω ίσως από τυπογραφική αβλεψία και Ξιούτα. Από τα τραγούδια μας, σ. 91. Πάρουμου Λιπέρτη Α 76, Γ—53. Πάρε μου και Λουκά—'Επισκέψεις..., 189. Κι οι δυό τ (=τουλάχιστο). Τον τ. φίλαινα μου βεβαιώνει απ τα Πέρα κι ο κ. Ν. Χατζηϊωάννου Πρβλ. τού τή εφ φίλαινα του σπιθκιού μου (=φιλενάδα). Μετά σου και Ξιούτας, όπως και παρ. σ. 83, στ. 41. (σχόλια). Ο τ. παρακάλησες και Λιπερτης, τομ. Γ' 76. Ο τ. χαϊράμενα και Λουκά—'Επισκέψεις, 181; και του καιρού χαϊράμενα και καλοκαρτισμένα. Σχετικές με τό ωραν την ωραν κι οι φρ: της ωρούς (=αμέσως) και μια μονάχα φορά με την ίδια σημασία τήν ωραν. Δες Μενάρδ.— Η γενική κατά Κυπρίους 449 Ως της ώρας (=ίσαμε τώρα). Καί επιπρ. μο-νωρού (σε μια ώρα μέσα).

Μόρφου, Σεπτέμβρης 1943

N. X. ΚΟΝΟΜΗΣ

ΚΡΙΤΙΚΗ

Τεύκρου Άνθια: «Τά Σφυρίγματα του Έρμηίτη». Κύπρος, 1943. Ποιήματα. Σχ. 16ον. Σελ. 39. Τιμή δύο σελ.

Τά «Σφυρίγματα του Έρμηίτη» περιλαμβάνουν 29 ποιήματα, γραμμένα στο διάστημα των τριών τελευταίων έτων (1941—43). Άπό τό 1941 ό ποιητής δημοσίεψε και άλληγ ποιητικήν έργασιαν του ή νέα του συλλογή έντοτούις ξεχωρίζει από τήν παραγωγήν εκείνη ως πρός τή μορφή και τά έξωτερικά γνωρίσματα, μ' όλο που στο βάθος της όλόκληρη ή Άνθιακή

ποίηση τῶν τελευταίων ἐτῶν ἐξακολουθεῖ νὰ παραμένει κατ' οὐσίαν ἀμετάβλητη, καί νά ἐπαναλαμβάνει, με ἑλαφρῆς ἴσως τροποποιήσεις καί παραλλαγές, τὰ ἴδια βασικά αἰσθηματα καί θέματα.

Σέ μιὰ ἐκδοτική ἀγγελία τοῦ ὀπίσθιου ὁ ποιητής προσεπάθησε νὰ χαρακτηρίσει τὸ νέο του βιβλίον σὰ μιὰ προέκταση, τρόπον τινά, τῶν «Σφυριγμάτων τοῦ Ἀλήτη» (1929), καί ἠθέλησε νὰ ἀποδώσει στίς δύο του αὐτῆς ποιητικῆς συλλογῆς κάποια βαθύτερη ἐσωτερικὴ σχέση καί συγγένεια «Ὅσοι ἀγαπήσανε τὰ «Σφυριγματα τοῦ Ἀλήτη», παρατηρεῖ θ' ἄνα καλύψουνε στή νέα μου συλλογὴ γνώριμες φωνές, τονισμένες σὲ ἄλλη κλίμακα, με βαθύτερο περιεχόμενο, ὠριμώτερο αἰσθημα καί ἀδρότερη σκέψη». Ἡ διαπίστωση αὐτὴ θὰ ἦταν ἴσως περισσότερο ὀρθή ἐάν ὁ παραλληλισμὸς ἐγένετο ὀχι μὲ τὰ «Σφυριγματα τοῦ Ἀλήτη», ἀλλὰ με ὅποιον ἀδηποτέ ἄλλη συλλογὴ λυρικῶν ποιημάτων τοῦ Ἀνθία, γραμμὴν ἀπὸ τὸ 1934 καί ἔξης. Ἐκτός ἀπὸ τὴ συγγένεια τοῦ τίτλου, τὰ «Σφυριγματα τοῦ Ἐρημίτη» ἐλάχιστα, ἡ μάλλον ἀνεπαίσθητα σημεῖα ἔχουν περισσότερον κοινὸ μὲ τὰ «Σφυριγματα τοῦ Ἀλήτη» παρά με τὴν «Ἀνοδο», ἐπὶ παραδείγματι, τὸ «Ἰντερμέδιο» κ.λ.π. Ἡ ἀναπόφευκτο, σὲ διάστημα τῶν δεκαπέντε ἐτῶν, ποῦ χωρίζουν τις δύο συλλογές, νὰ σημειωθοῦν σημαντικῆς ἀλλαγῆς στὸν πνευματικὸ καί συναισθηματικὸ κόσμον τοῦ ποιητῆ, καί νὰ μεταβληθῆ ὁ τρόπος τῆς ψυχικῆς του ἀντιδρασῆς καί τῆς καλλιτεχνικῆς του δημιουργίας. Ἡ ἀλλαγὴ αὐτὴ ἀρχίζει ἰδίως νὰ γίνεται αἰσθητὴ ἀπὸ τοὺς «Διψασμένους στὴν Ἀβυσσο» (1934), ποῦ σημειώνουν μίαν καινούργια ἀφητηρία, καί νὰ ἀποκρυσταλλῶνεται στὴν «Ἀνοδο» (1939), ποῦ ἀποτελεῖ πραγματικὰ ἕνα σταθμὸ στὴν ποιητικὴ σταδιοδρομία τοῦ Ἀνθία. Καί ἐνῶ ὁ χαρακτήρας τῆς πρώτης περιόδου ἦτο μάλλον ὑποκειμενικός, συναισθηματικός, με διάχυτη ἱλαροτραγικὴ καί εἰρωνικὴ διάθεση, καί ποιητικὰ μέσα ἀπλᾶ καί ἀνεπιτήδευτα, ἀπὸ τὸ 1934 καί ἔξης, καί ἰδίως ἀπὸ τῆς «Ἀνόδου» τὸ διανοητικὸ στοιχεῖο, ἐκτός ἐλαχίστων ἐξαιρέσεων, ἐκτοπίζει σὺν τῷ χρόνῳ

τὴν παλαιὸν αὐθόρμητισμόν. τὰ δὲ θέματα ἀποκοτῶν πιά ἕνα πανομοιότυπον σχεδὸν χαρακτήρα, καθολικότερον ὡς πρὸς τὴν ἔκταση, καί πλεον πανανθρώπινον ὡς πρὸς τὸ βάθος καί τὸ κοινωνικὸν τῶν περιεχομένων.

Ὅλα σχεδὸν τὰ τελευταῖα ποιήματα τοῦ Ἀνθία ξεκινοῦν ἀπὸ τὸ ἴδιο σημεῖο, καί στρέφονται γύρω ἀπὸ τὸ ἴδιο βασικὸ θέμα, τὸ δρᾶμα τῆς κοινωνικῆς τραγωδίας καί ἀθλιότητος. Οἱ μετατοπίσεις τοῦ ὀπτικοῦ πεδίου τοῦ ποιητῆ εἶναι ἀνεπαίσθητες. Ὁ Ἀνθίας κινεῖται, ἀγωνίζεται, παλαίει, ζεῖ με τὸ δρᾶμα τῆς πανανθρώπινης ἐλευθερίας καί ἀπολύτρωσης. Πίσω δὲ μωσὰπὸ τὴν πραγματικὴν μαχητικότητα τῆς ποιητικῆς τοῦ ἰδιοσυγκράσιας, καί τὴν ἐπιφανειακὴν αἰσιοδοξίαν τῶν λυρικῶν τῶν δραματισμῶν, ὑπάρχει ἡ βουβὴ τραγωδία τοῦ ἀτόμου ποῦ ἀπῆλθε πλέον νὰ ἐγκαταρεῖ, ἡ ἀπελπιστικὴ κραυγὴ τοῦ μαχητῆ ποῦ πάλαισε καί νικήθηκε, ὁ βαθὺς πόνος τοῦ ἀνθρώπου ποῦ τοῦ ξεφεύγει διαρκῶς ἡ ἀπολύτρωση. Αὐτὸ ἄλλωστε εἶναι καί τὸ χαρακτηριστικότερον γνώρισμα τῆς Ἀνθιακῆς ποίησης: Ἀπογοήτευση γιὰ τὸ παρὸν καί αἰσιόδοξη ὄνειροπόληση γιὰ τὸ μέλλον. Ἔνα μέλλον τὸ ὁποῖον προωθεῖται ἀδιάκοπα στὸ πέρασμα τοῦ χρόνου, καί διατηρεῖ μπροστά μας σταθερὴ καί ἀναλλοίωτη τὴ μακρυνὴ προοπτικὴ του.

Τὰ ἴδια αὐτὰ στοιχεῖα ὑπάρχουν διόχυτα καί στὴ νέα ποιητικὴ συλλογὴ τοῦ Ἀνθία. Ἡ ἴδια διαρκῆς ἀνθρώπινη ἀνησυχία καί ἀναζήτησις, ὁ ἴδιος πόνος, ἡ ἴδια ὄνειροπόλησις, ἡ ἴδια ἐξίλαστήρια κρουγὴ:

Μ' ὄλο ποῦ οἱ χρόνοι ἐφύγανε σὺν
[ταξιδιάρικα πουλιά,
καί σὺ ἄλυσοδεμένους πάντα μένεις,
καράβι ἐτοιμοτάξιδο στὴν ἴδια ἀκρο-
[γιαλιά,
τὸ φύσηγμα τοῦ ἀνέμου περιμένεις.

Καί νεῖρεσαι τὰ πέλαγα, τίς γραφικῆς
[ἀκρογιαλιές,
τὸν ἥλιο καί τ' ἀστέρια μαγεμένα
πρὸς νέους γιαλοὺς νὰ σ' ὀδηγοῦν,
[σὰ μάτια ἀναλυμένα
σὲ φωτεινῶν δακρῶν προβολές,

(Χίμαιρες II)

Ἐνα ἀπὸ τὰ ἰδιαίτερα ἴσως γνωρῖ

οματα τῆς νέας συλλογῆς εἶναι ἡ νοσταλγία καὶ ἡ ἀπογοήτευση. Ὁ ποιητῆς, κουρασμένος ἀπὸ τῆς συνεχεῖς ἀγῶνας ἀναζητήσεις καὶ τὸ σκληρὸν ἀγῶνα τῆς ζωῆς, νοσταλγεῖ τὴν παλαιὰ ἐποχὴ τῆς ψυχικῆς καὶ σωματικῆς του δυναμικότητος :

'Αλήτη! 'Απόψε μ' ἔφερε στὰ βήμα-
[ματά σου ὁ ρεμβασμός
κ' εἶδα τὴ νύχτα ἀνέφελη καὶ μάτια
[ὄγρα τ' ἀστέρια.
Πλάτυνε ἡ σκέψη τὴ ζωὴ, μὰ πάντα
[μέν' ὁ ἐξίλασμος
σὰ χίμαιρα ποῦ ἀναζητοῦν τρεμά-
[μενα τὰ χέρια.
Τὸ σφύριγμά σου ἀναπολῶ καὶ μὲ
[τὸν ἴσκιό σου μιλῶ
μὰ δὲ μπορῶ μῆτε στιγμὴ στὸ πλάι
[σου νὰ γυρίσω.

(Στὰ Βήματα τοῦ 'Αλήτη.)

Στὸν πρόλογο τῆς τρίτης ἐκδόσεως τῶν «Σφυριγμάτων τοῦ 'Αλήτη» ὁ 'Ανθίας ἐχαρακτήριζε ὡς παθητικὸν τὸν τρόπο μὲ τὸν ὁποῖον ἀντελαμβάνοτο τὴ ζωὴ στὴν πρώτη του ἐκείνη συλλογῇ, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν κατοπινὴν του νοοτροπία τὴν ὁποῖαν περιγράφει ὁ ἴδιος ὡς «ἐνεργητικὴ, δημιουργικὴ». Μ' ὅλο ποῦ δὲ νομίζω ὅτι ὁ ἐπαναστασιακὸς τῶν «Σφυριγμάτων τοῦ 'Αλήτη» εἶναι στὸ βάθος του μιὰ νοσηρὴ παθητικὴ διάθεση, φρονῶ ἐν τούτοις ὅτι, ἐὰν ὁ 'Ανθίας ἔκαμε τὸν παραλληλισμὸ τῆς ὑπὸ κρίσιν συλλογῆς πρὸς τὰ ποιήματα ἐκεῖνα, ἀποβλέποντας ἀπλῶς καὶ μόνον στὸ σημεῖο αὐτό, δὲν εἶχε καὶ μεγάλο ἄδικο. Πράγματι, στὰ «Σφυριγμάτων τοῦ 'Ερημίτη» ὁ ἐπαναστασιακὸς μένει στὰ βάρη τῆς ψυχῆς του ὡς διάθεση μόνον, καὶ ὁ ἀλήτης δὲν εἶναι πλέον παρὰ ἓνας ἰδαλὸς δεσμώτης :

"Ἐτσι ποῦ οἱ χρόνοι ἐκύλησαν ἀπάνω
[σου βαριά,
καὶ σὺ ἀλυσοδεμένη ἔχεις μείνει,
σκληρὴ κραυγὴ ἀπ' τὰ στήθεα σου
[πρὸς τ' "Ἄπειρο ξεχύνει
δοκιμασμένα, αἰμόφυρτ' ἡ καρδιά.
Ποῦναι οἱ γαλάζιοι ὀρίζοντες κ' οἱ
[ρόδινες αὐγές,
ποῦ ἡ σκέψη καὶ ἡ ψυχὴ ὄνειροπο-
[λήσαν ;

"Ω ! σὲ κελιά πῶ σκοτεῖνα κ' ἄσφυ-
[κτικά σὲ ἐλέεισαν,
ριγμένο σὲ ἀλυσίδες πῶ βαριές.
(Χίμαιρες I)

"Ἄν ὁμως προσέξουμε περισσότερο θὰ δοῦμε ὅτι στὴ νέα συλλογὴ δὲν ὑπάρχει ἡ εἰρωνεία καὶ ἡ σαρκαστικὴ διάθεση τῶν «Σφυριγμάτων τοῦ 'Αλήτη», (ἐξαιρέσει ἀποτελοῦν τὰ ποιήματα «Δὸν Κιχώτης» καὶ «Κηδεῖα»), οὔτε ὁ κυνισμὸς καὶ ἡ σταθερὴ ἀποφασιστικότης, μὲ τὴν ὁποῖαν ἀντιμετώπιζε τότε τὴ χαμένη του ζωὴ ὁ ποιητῆς. Ἡ ἀλόγιστη ἐπίθεσις ἔχει μεταβληθεῖ τώρα σὲ σῶφρονα ἄμυναν, ἡ ἀπερίσκεπτη ὀρμητικότης σὲ ἤρεμη ἐγκαρτέρησις, ἡ διάτορῃ ἐπαναστατικὴ κραυγὴ σὲ μιὰ βουβὴ καὶ συγκρατημένη ἔκφρασις ὀδύνης. Ἐξ ἄλλου τὸ ὑποκειμενικὸ στοιχεῖο τῶν «Σφυριγμάτων τοῦ 'Αλήτη», πλαταίνει στὴ νέα συλλογῇ, καὶ ἀποκτᾷ χαρακτῆρα περισσότερο καθολικὸ καὶ πανανθρώπινον :

Χρόνοι γελοῖος ὑπομονῆς, ἄπειρο
[χρόνοι προσμονῆς,
σὲ μιὰ στιγμὴ κλεισμένοι.
Γ' Ἀνθρώπου χρόνιος παιδεμός, Ἄρ-
[γός, μὰ βέβαιος συντριμμός.
"Υποῦλο πλῆγμα στὴν ψυχῇ, ποῦ ὀρ-
[γὰ φυλακισμένη.
Δράμα βουβό, πλῆγῃ ἀνοιχτῇ. Ζητᾷ
[ἡ καρδιά νὰ ξανοιχτεῖ
μὲ τὰ φτερά τοῦ 'Αλήτη,
ποῦ ζεῖ στὸ βάθος τῆ γωνιά, μὰ
[σκληρωμένοι ἀγωνιά,
σφυρίζοντας τὴ μυστικὴ μπαλλάντα
[τοῦ 'Ερημίτη.
(Ὁ 'Ερημίτης).

Δὲν ξέρω γιατί ὁ ποιητῆς στὸν πρόλογο του χαρακτηρίζει τὰ «Σφυριγμάτων τοῦ 'Ερημίτη» ὡς ποιήματα καθαρῶς ὑποκειμενικά, ἐσωτερικά. "Ἄν ἐξαιρέσομε μερικὰ τὰ ὁποῖα εἶναι ἐμπνευσμένα ἀπὸ τὴν ἰδιωτικὴν ζωὴ τοῦ ποιητῆ, καὶ ἀπηχοῦν τὰ ἰδιαιτέρα προσωπικά του συναισθήματα (Δεσμώτης, Στοργὴ, Θυμῆσις, Προσμονὴ, Στὴν κορούλα μου), ὅλα τὰ ἄλλα ἔχουν τὸν ἴδιον πανανθρώπινον παλμό, καὶ τὴν ἴδια βοσικὴν τεχνοτροπία τῶν ποιημάτων τῆς τελευταίας παραγωγῆς τοῦ ποιητῆ. Στὰ πε-

ρισσότερα υπάρχει ένας λεπτός λυρισμός, με ώριμες ποιητικές εικόνες και μεταφορές, που θυμίζουν μερικά από τα χαρακτηριστικότερα ποιήματα της «Ανόδου» και της «Σερενάτας». Αναφέρουμε τις «Χίμαιρες», τη «Λυρική Στιγμή», την «Αγάπη», την «Προσμονή» και το «Ηλιοτρόπιο», που είναι πραγματικά ώραιο στην απλότητα και τη λυρική του χάρη. Το «Σήμερα και το Αύριο» είναι το μόνο ποίημα της συλλογής που είναι απ' εύθειας έμπνευσμένο από το σημερινό αιματηρό δράμα της ανθρωπότητας. Δεν υπάρχει όμως καμία αμφιβολία, όπως παρατηρεί και ο ποιητής, ότι και τα άλλα τραγούδια της συλλογής διερμηνεύουν έμμεσα τη βαρειάν αγωνία που συνθλίβει σήμερα τα στήθη όλων των ευαίσθητων ανθρώπων. Πίσω όμως από την καταγίδα ο ποιητής διακρίνει κιόλας τη γαλήνη. Μιά γαλήνη γόνιμη και δημιουργική, που θα σημάνει ίσως μία νέαν εποχή στην ιστορία της κουρασμένης ανθρωπότητας:

Τά χέρια σταθερά, βαριά ώπλισμένα,
χτίζουνε πάλι τόν κόσμο απ' την αρχή,
ένω τ' ανθρώπινα χείλη, μεθυσμένα,
μά συμφωνία τονίζουν ήρωική.
Τά μάτια μέσ τά φώτα παιγνιδίζουν,
φουσκώνουνε τά στήθη από ζωή,
χαμόγελα της άνοιξης άνθίζουν,
παλμοί χαράς δονούνε όλη τη γή.

(Τό Σήμερα και το Αύριο.)

ΝΙΚΟΣ ΚΡΑΝΙΔΙΩΤΗΣ

Τίμον Μαλάνου: «Απαντα τ. Β'.

Ι. Έ μυθολογία της Καβαφικής πολιτείας. — ΙΙ. Κριτικά δοκίμια. Άλεξάνδρεια, 1943. σ. 215. Γ. Δ. 25.

Έ «μυθολογία της Καβαφικής πολιτείας», στο δεύτερο τόμο των «Απάντων» του κ. Τ. Μαλάνου, συμπληρώνει τόν πρώτο τόμο που ήταν ολόκληρος αφιερωμένος στον ποιητή Κ. Π. Καβάφη. Έ συμπλήρωση δεν άφορά πιά την ούσια ή τη μορφή του έργου του Καβάφη, αλλά μόνο τις πηγές απ' τις οποίες άντλησε τά θέματα πολλών ποιημάτων του. Ότι βέβαια έτσι διαφωτίζεται ο χαρακτή-

ρας του Καβάφη, ως ανθρώπου και ως ποιητή δεν υπάρχει αμφιβολία, όμως εκείνο που ενδιαφέρει εδώ τόν κ. Μαλάνο είναι να δείξει ψυχρά και συστηματικά, με φιλολογική έπιστημονικότητα και χεροπισαστά τις βιβλιακές πηγές του Καβάφη. Έρευνήσε προσεχτικά, λεπτομερειακά, πολλά κείμενα και μπόρεσε να καταλήξει σε άδιαμφισβήτητα συμπεράσματα σχετικά με την άρχη πολλών Καβαφικών ποιημάτων, που και στην ούσια και στη λεχτική ποιότητα είναι ξαναξεστάματα, άναμνήσεις ή και ζωντάνεμα όρισμένων χωριών από κάποια άρχαία ή νεότερα βιβλία.

Τό γιατί ο Καβάφης, όχι μονάχα στά καθαυτό «ιστορικά» του ποιήματα, μά συχνά και στ' άλλα, προστρέχει τόσο στά βιβλία, μάλιστα για να συγκαλύψει προσωπικές του διαθέσεις και στιγμές από την άτομική του βίωση, μάς τό ξήγησε πολύ καθαρά στην προηγούμενη μνημειακή κριτική μελέτη του για τόν ποιητή ο κ. Μαλάνος, ώστε δικαιολογούμε τη στροφή της έρευνάς του σ' αυτό τό πεδίο. Όστόσο νομίζω πώς, ή πάρα πέρα σχολίαση της καβαφικής ποιητικής πολιτείας με την υπερβολική αυτή άποκλειστικότητα έρευνας και έλέγχου λεπτομερειακών στοιχείων, πρέπει να σταματήσει, γιατί ένα έργο παρακμής σαν του Καβάφη δεν μπορεί να έχει πρωταρχική σημασία σήμερα για την πνευματική ζωή της αγωνιζόμενης Ελλάδας. Από τόν κ. Μαλάνο μάλιστα περιένομε φωτισμένες κριτικές έργασίες και για άλλες ποιητικές μορφές της Ελλάδας, και, άκόμα, κριτικά δοκίμια πνευματικής καθοδήγησης, άναγκαίως στις τωρινές μέρες, γιατί είναι από τούς λίγους Νεοέλληνας που θά μπορούσαν να μιλήσουν έγκυρα και να επιδράσουν άποτελεσματικά κ' εύεργετικά στο πεδίο αυτό.

Κ' είναι άλήθεια πώς στο ΙΙ μέρος του Β' τόμ. των «Απάντων» του στρέφει εδώ την προσοχή του ο κ. Μαλάνος με τά «Κριτικά δοκίμια» του, επανέκδοση όμως έργου του που πρωτοεμφανίστηκε στο 1940. Γι' αυτό βλέπω με ιδιαίτερη εύχαριστηση την άπομάκρυνση του από την καβαφική μόνε μέρεια, και πιστεύω πώς, ότι εδώ

σά ιύξεις μονάχα μπορούν νά λογι-
στούν ζητημάτων πού απαιτοῦν πλη-
ρέστερη ἐπεξεργασία, θά ἐπεχταθοῦν
καί θά ὀλοκληρωθοῦν σέ μεταγενέ-
στερες ἐργασίες. Ὡστόσο ὀφείλω νά
δηλώσω πῶς διατηρῶ τις ἐπιφυλά-
ξεις πού ἔχω ἄλλοτε ἐκφράσει γιά τὸ
ἔργο τῆς κ. Μ. Ἀξιῶτης (δὲς «Κυπρ.
Γρ.» Ε', ἀρ. 59, Μᾶρς 1940, σ. 36-7)
καί πού τόσο εὐνοϊκᾶ γράφει γι' αὐ-
τήν ὁ κ. Μαλάνος. Δὲν μπόρεσα ἀκό-
μα νά πειστώ πῶς εἶναι μιὰ νέα φω-
νὴ βιώσιμη. Μὰ αὐτὸ βέβαια εἶναι
ἄλλο ζήτημα.

*Compton Mackenzie: Wind of
Freedom. The history of the in-
vasion of Greece by Axis
Powers 1940—1941. Chatto &
Windus, London, 1943. 8°. p.p.
256 15/-.*

«Ἄνεμο Ἐλευθερίας» ὀνομάζει ὁ
μεγάλος Ἄγγλος φιλέλληνας κ. C.
Mackenzie τὸ ἔργο του αὐτό, γιὰτὶ,
ἀλήθεια, ἡ ἡρωϊκὴ Ἑλληνικὴ ἀντί-
στασις ἐναντία στις Δυνάμεις τοῦ Ἄ-
ξονα κατὰ τὸ 1940—1941 ἦτανε γιά
ὅλο τὸν κόσμον μιὰ ζωντανή πνοὴ
ἐλευθερίας, πού φύσηξε εὐεργετικὴ,
ἐμπυχωτικὴ καί νικηφόρα στις κατα-
ποτημένες συνειδήσεις τῶν λαῶν. Τῶ-
ρα, δυὸ χρόνια ὕστερ' ἀπὸ τὶς μαῦ-
ρες ἐκεῖνες μέρες τοῦ θέρους καί τοῦ
φθινοπώρου τοῦ 1940, δταν φαινόταν
πῶς τίποτε δὲν μπορούσε ν' ἀντιστα-
θεῖ στις ἄγριες δυνάμεις τῆς βίας
καί τοῦ σκότους ἐχθρὸς ἀπὸ τὴν ξε-
μοναχιασμένη μὰ βέβαιη καί ἀποφα-
σιστικὴ Ἀγγλία, —τώρα πού τόσο εὐ-
νοϊκᾶ γιά τοὺς συμμάχους ἔχουν
ἐξελιχθεῖ τὰ πράγματα σ' ὅλα τὰ
μῆκη καί τὰ πλάτη τῆς ὕδρογειοῦ,
καί φαίνεται πῶς γρήγορα φτάνουμε
στὴν εὐτυχισμένη λύση τοῦ παγκό-
σμιου δράματος, τώρα μπορούμε πιὸ
καθαρὰ νά δοῦμε τὴ στροφή πού
ἔδωσε στὰ πολεμικὰ γεγονότα ὁ ἑλ-
ληνικὸς ἡρωϊσμός.

Ἰσα ἴσα αὐτὸ κάνει ὁ γνωστὸς κι
ἀπὸ ἄλλα ἱστορικὰ καί ἄλλου εἶδους
συγγράμματά του κ. C. Mackenzie
στὰ τελευταῖο του ἔργο. Εἰλικρινῆς
λάτρης τῆς Ἑλλάδας, ὄχι μονάχα

τῆς ἀρχαίας ἀλλὰ καί τῆς σημερινῆς,
θαυμαστῆς τῶν ἀρετῶν τοῦ ἑλληνικοῦ
λαοῦ, ἐνθουσιῶδης ὑπέρμαχος τῶν
ἑλληνικῶν δικαίων, εἶναι ὁ ἀνγλὸς καί
ἀνιδιοτελής τύπος τοῦ ἰδανικοῦ φι-
λέλληνας, καί τῶνομα του θά ζεῖ αἰῶ-
νια στις καρδιές τῶν Ἑλλήνων μαζί
μὲ τοῦ Βύρωνος καί τῶν ἄλλων με-
γάλων φιλελλήνων. Καί ἡ προηγου-
μένη ἐργασία του, προπάντων ὅμως
ὁ «Ἄνεμος Ἐλευθερίας» δειχνεῖ τὴν
ἀγάπη του στὴν Ἑλλάδα.

Ὅμως ἡ ἀγάπη του στὴν Ἑλλάδα
δὲν τὸν τυφλώνει, ὥστε νά μὴ βλέπει
ἢ νά παραγνωρίζει τὴν ἀλήθεια. Βέ-
βαια εἶναι πάντα δύσκολο ἕνας ἱστο-
ρικός συγγραφέας νά γράφει ἀνεπη-
ρέαστα γιά σύγχρονα του γεγονότα
καί νά τὰ τοποθετῆσει ὀριστικὰ μέσα
στὴν ἱστορία—ἐχθρὸς ἂν εἶναι Θεοκυ-
δίδης. Ὅμως ὁ κ. Mackenzie κατὰ-
βαλε κάθε προσπάθεια νά βρεῖ τὴν
ἀλήθεια σὲ κάθε γεγονὸς πού παρου-
σιάζει, νά τὸ κρίνει ἀντικειμενικὰ,
νά τοῦ δώσει μιὰ πιθανὴ προοπτικὴ
ἐξέλιξης καί ἐπίδρασης, δικαιολογώ-
ντας μὲ ντοκουμέντα τὴν ἀποψη του.
Ἔτσι, μ' ὅλο πού εἶναι τόσο πρό-
σφατα τὰ γεγονότα αὐτὰ καί θαρ-
ροῦμε πῶς καμιὰ λεπτομέρεια τους
δὲν μᾶς εἶναι ἀγνωστὴ, ὅμως πολλὰ
οὐσιαστικὰ στοιχεῖα, πολλοὶ βασικοὶ
παράγοντες των, πολλές χαρακτηρι-
στικὲς λεπτομέρειες των μὲν τὴν
μᾶς γίνονται γνωστὰ μὲ τὸν «Ἄνεμο
Ἐλευθερίας» τοῦ κ. Mackenzie.

Μὰ ἐκεῖνο πού τρανεύει, γιγαντώνει
καί ὑπερέχει, ἐκεῖνο πού εἶναι ἡ
πραγματικὴ οὐσία, ἡ ψυχὴ τοῦ ἔργου
αὐτοῦ, εἶναι ὁ ἄκρατος ἀλλὰ δικαιο-
λογημένος θαυμασμός πρὸς τὸν ἀνυ-
πέρβλητο ἑλληνικὸν ἡρωϊσμό, πού
ἐκδηλώνεται πάντα ἀκράτητος δταν
διακυβεύεται ἡ τιμὴ καί ἡ ἐλευθερία
τῆς Ἑλλάδας. Εἶναι ὕμνο μεγαλό-
στομο, εἶναι διθῦραμο ἀποθεωτικὸ
πού τονίζει γιά τὴν Ἑλλάδα καί τοὺς
Ἕλληνες. Κι ὁ ὕμνος ξεπηδάει αὐ-
θόρμητα ἀπὸ κάθε σελίδα, ἀπὸ κάθε
γραμμὴ του, πολύτροπα καί ἀδιαφι-
λονίκητα: πότε ξεπηδάει μέσ' ἀπὸ τὴ
ζωντανὴ περιγραφή τῶν ἡρωϊκῶν κα-
τορθωμάτων ἢ μὲ τὴν ἀπλὴ ἀναγρα-
φή καί ἀντιπαραβολὴ τῶν φτωχικῶν
μέσων καί τοῦ τεράστιου ἔργου πού
ἐπιτέλεσαν οἱ Ἕλληνες ἄλλοτε μὲ

τὴν ἀναδρομὴν στὸ ἀγέραστο ἑλληνικὸ παρελθόν, ποῦ ξαναδημιουργήθηκε αὐτοῦσιο σήμερα ἄλλοτε μὲ τὴν ἀντίθεση τοῦ τί δὲν ἔκαμαν ἄλλοι πλουσιώτεροι λαοί, ποῦ φάνηκαν τόσο ταπεινοὶ ψυχικὰ ἄλλοτε μὲ τὴν ἀπαριθμηση τοῦ μηχανικοῦ ἰδγκού ποῦ ἐτίβουλα καὶ πρὸς ταχὰ ἐπέτεθηκεν ἐνάντια στὴν Ἑλλάδα. Ἐδῶ μιὰ χαμηλὴ φωνή, ἐκεῖ ἕνας ὕψηλός τόνος, ἐδῶ ἕνα νικητήριο χαμογέλιο, ἐκεῖ ἕνα δάκρυ τιμημένης ἐγκαρτέρησης. Κι ὅλα μαζί μιὰ ἥρωϊκὴ συμφωνία στὸ ἀδάσαστο κ' ἐλεύθερο πνεῦμα τῆς Ἑλλάδος.

Γιὰ τοὺς ἔχθρους τῆς Ἑλλάδος ὁ κ Mackenzie ἔχει τὸ μαστίγιό τῆς ἐφρωνείας του, τὴ φωτιά του σὰρκα αμοῦ του, κ' ἐκφράζει τὴν ἀηδία καὶ τὴν περιφρόνησή του σ' αὐτοὺς ποὶ μὲ κλασικὴ ἐπιγροματικὴ λιτότητα, ποτε μὲ χειμαρρῶδεις ἀποτροφές.

Ὁ «Ἄνεμος Ἐλευθερίας» τοῦ κ. Compton Mackenzie ἀποτελεῖ εὐλαβικὸ φόρο τιμῆς στὴ σύγχρονη Ἑλλάδα, κ' εἶναι βέβαιο πὼς στὴ μελλοντικὴ διακανόνιση τῶν ἑλληνικῶν ζητημάτων ἡ φωνὴ του πολλὰ καλὰ θὰ ἔχει νὰ μᾶς προσφέρει. Τὸ βιβλίον αὐτὸ πρέπει νὰ τὸ διαβάσει κάθε πολιτισμένος ἄνθρωπος, προπάντων κάθε Ἕλληνας.

ΚΩΣΤΑΣ ΠΡΟΥΗΣ

Dem. Caclamanos: Greece in peace and war. With a preface by W. Steed. London, 1942. 80 pp. 179 9/-

Στὸ βιβλίον αὐτὸ ὁ κ. Δ. Κακλαμάνος συγκέντρωσε μερικὰ ἄρθρα κ' ἐπιστολὲς τοῦ ποῦ δημοσίευσεν σ' ἀγγλικά περιοδικὰ κ' ἐφημερίδες κατὰ τὰ τελευταία χρόνια, καὶ ποὺ ἀσχολοῦνται κυρίως μὲ τὴν Ἑλλάδα καὶ μ' ἑλληνικά ζητήματα. Δὲν πρόκειται λοιπὸν εἰς ἔργο ολοκληρωμένο ἀπὸ βιβλία ἐξειδικασμένα μέρη, ποὺ ν' ἀπαρτίζουν ἕνα ὀργανωμένο σύνολο, ἀλλὰ ἀπὸ ἀποσπασματικὰς εἰκόνες, ποὺ τὴς δημιουργοῦς ἡ ἀνάγκη τῆς ἐπικαιρότητας, καὶ ποὺ ἢ αὐτὸ ἔχουν τὰ μειονεχρήματα τῆς βιασύνης ποὺ ἐπιβάλλει ἡ ἐπικαιρότητα. Ὡστόσο, ὅπου ἔχει κεντρικὴ γραμμὴ ποὺ διεπεῖ τὸ πνεῦμα τοῦ συγγραφέα, κ' εἶναι ζωντανὴ ἡ παρουσία τοῦ ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ὡς τὸ τέλος μὲ τὰ ἰδιαιτέρως πνευματικὰ χαρακτηριστικὰ τῆς. Ἐστὶ μὲν ἀπὸ τὰ κομμάτια αὐτὰ, μὲρὸς ὁ προσεχτικὸς παρατηρητὴς νὰ δεῖ ἕναν ἄνθρωπον, πάντα τὸν ἴδιον, ποὺ ἀγωνίζεται γιὰ μιὰ ὀδόθεση, πάντα τὴν ἴδιαν, κ' ὅς φαίνεται πὼς αὐτὴ ἔχει πολλαπλὰς καὶ διαφορετικὰς μορφάς.

Ὁ κ. Δ. Κακλαμάνος, γιὰ χρόνια Πρεσβευτῆς τῆς Ἑλλάδος στὸ Λονδίνο, παλιὸς δημοσιογράφος καὶ δόκιμος πνευματικὸς ἐργάτης, πλατιά μορφωμένος καὶ μὲ βαθιὰ γνώση τῆς σύγχρονης πολιτικῆς ζωῆς, βλέπει τὰ ἑλληνικὰ πράγματα μ' εὐρύτερη προοπτικὴ καὶ, μὲρὸς καὶ νὰ πεῖ, χωρίς περιοριστικὴ προκατάληψη. Μαζὶ ὅμως, ἐπειδὴ ἀπευθύνεται εἰς ἀγγλικὸ κοινόν, ποὺ γιὰ τὴν σύγχρονη Ἑλλάδα λίγα πράματα ξαίρει καὶ ποὺ ἴσα ἴσα ἢ αὐτὸ

θέλει ὁ κ. Κ., νὰ τὸ διαφασίσει πάνω πρὸ βασικὰς ζητήματα καὶ στοιχεῖα τῆς ἑλληνικῆς ζωῆς καὶ ἰδιοσυγκρασίας, πέφτει (ὀρθῶς τοῦ βιβλίου, ἀπὸ παραδρομὴ ἢ ἀπὸ βίασύνην ποὺ ἐπιβάλλει ἡ ἐπικαιρότητα) σὲ κάποια λῆθη καὶ ἀνακριβείας ἢ ἀφήνει κενὰ σημαντικὰ ἢ καὶ κατατριβεται σ' ἐπανεληφθεῖς. Πάντα ὅμως ἡ φωνὴ τοῦ ἀκούγεται δυνατὴ καὶ καθαρὴ κάθε φορὰ τοῦ τὴ ἑλληνικὰ συμφέροντα κινυτεύουσιν, προσπαθεῖ νὰ διαλύσει ἀμφιβολίας καὶ νὰ καταρρίψει σφαλερῆς γνώμες, νὰ δώσει σωστὲς πληροφορίες γιὰ τὰ ἑλληνικὰ ζητήματα καὶ νὰ υπερασπίσει τὰ ἑλληνικὰ δίκαια. Καὶ τὸ κάνει μὲ ἀθλητὴν μαεστρία καὶ διπλωματικὴ εὐστροφία, μὲ τὴν ἐπιγνώση τῆς ἀλήθειας, μὲ πεποίθησιν καὶ μὲ δύναμην ποὺ τοῦ δίνει καὶ ἡ θέση του καὶ ἡ προσωπικότητά του.

Τὸ ὄφος του, ὅσο κι ἂν δέν παρουσιάζεται τόσο ἔντονα στὴν ἀγγλικὴ γλῶσσα ὅπως ἐστὶν γραφὴν ἐν ἑλληνικῇ, ὅμως μὲν ἀνθρώπου κ' εὐλοσφίριος καὶ κάνει πρὸς πειστικὰ τὰ ἐπιχειρηματὰ του.

ΚΩΣΤΑΣ ΠΡΟΥΗΣ

ΕΙΔΗΣΕΙΣ

Μ' εὐχαριστήσῃ μας πληροφορηθήκαμε πὼς ὁ μέγας Κύπριος λογοτεχνικὸς Νικόλαϊδης, ποὺ τελευταίον ἤταν ἄρρωστος, εἶναι τώρα ὀλοτέλα καλά καὶ ἐργάζεται ἐπιτυχῶς, καλλιερῶντας, ὅπως πάντα, ἅλα τὰ εἶδη τοῦ λόγου. Γράφει διηγήματα, πεζοτρογούδια, ποιήματα καὶ δράματα ἀκόμη. Ἐλπίζουμε σὲ προσεχὴ τεύχη μᾶς νὰ εἰμαστε στὴν εὐχάριστὴ θέση νὰ δώσουμε στοὺς ἀναγνώστες τῶν «Κυπριακῶν Γραμμάτων» κάτι ἀπὸ τὴ νέα ἐργασία τοῦ Νίκου Νικολαΐδη.

—Στις 31 Ὀκτώβριον ὁ ποιητὴς Τεκκρος Ἀνθίας θὰ δώσει ρεσιτάλ ἀπαγγελίας ποιημάτων του στὸ «Μαγικὸ Παλάτι» Λευκωσίας, μὲ τὴν εὐκαιρία τῆς συμπλήρωσος 20 χρόνων ἀπὸ τὴν πρώτην τοῦ λογοτεχνικὴν ἐμφάνισιν. Τὸ ρεσιτάλ θὰ δοθεῖ καὶ στις ἄλλες πόλεις τῆς Κυπρου ὕστερα.

—Ἡ «Ἐταιρεία Κυπριακῶν Σπουδῶν» προκήρυξε τὸ δεύτερον λογογραφικὸν διαγωνισμὸν τῆς μὲ θέμα «Λογογραφικὰ διαμερισμάτος Κελοκεδάρων» καὶ τὸ δεύτερον ἱστορικὸν διαγωνισμὸν τῆς μὲ θέμα «Κύπριοι συμμαχασόντες εἰς τὸν ἀγῶνα τῆς ἑλληνικῆς ἀνεξαρτησίας τοῦ 1821.» Κ' οἱ δύο διαγωνισμοὶ ἔγιναν τώρα διετείς καὶ μὲ διπλοσὺν βραβεῖον.

—Πήραμε τὸ περιοδικὸν «Ἑλλήνη» μὲ ζωντανὴν καὶ φιλελεύθερην συνενεργασίαν, μιὰ πραγματικὰ πρωτοπορητικὴ καὶ φωτεινὴ φωνὴ τῆς ἀγωνιστικῆς Ἑλλάδος.

—Πήραμε τὴς ἐφημερίδες Ἐλευθερία, Ἀνεξαρτητος, Κυπριακὸς Τύπος, Φωνὴ τῆς Κυπρου, Πάφος, Χρόνος, καὶ Παρατηρητῆς, καὶ τὰ περιοδικὰ Ἀποστολὸς Βαρναβάς, International Dentistry καὶ Portugal.

ΝΕΑ ΒΙΒΛΙΑ

Παντελεὴ Ε. Κερκινδού: Ἰθαγένεια Κυπρίων, Κάιρο, 1943, σ. 122.

Γ. Μ. α. λ. α. ν. ο. υ.: Ἀπαντα, τ. Β', Ι. Ἡ μυθολογία τῆς καθαρῆς πολιτείας.—II Κριτικὰ δοκίμια. Ἀλεξάνδρεια 1943, σ. 215. Δ. 25.

Compton Mackenzie: Wind of Freedom. The history of the invasion of Greece by the Axis Powers 1940—1941. London, 1943, pp. 276 15/-

Dem Caclamanos: Greece in peace and war. With a preface by W. Steed. London, 1942 pp. 179 9/-

C. B. Pusey: The low—down on Cyprus, in picture and story. Nicosia, 1943, pp. 100 4/-

G. B. Pusey: Cyprus: past, present, future. Nicosia 1943, pp. 26]-4 1]2.

Ἐπεὶ τὸν ἀποστολὸν ἰδιοκτήτην Ν. Ι. Κρανιδιώτην—Κερύνια.

Τύποις «ΝΕΟΣ ΚΟΣΜΟΣ» Θ. Γ. Κυριακίδη—Λευκωσία